

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav jazyků a komunikace neslyšících

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Blanka Tichá

Znakované systémy angličtiny

Manually Coded English

V Praze, 2016

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Okrouhlíková, Ph.D.

Poděkování

Velice ráda bych poděkovala **Mgr. Lence Okrouhlíkové, PhD.** za cenné rady a připomínky, které mi pomohly při psaní této bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 21. prosince 2016

Blanka Tichá

Abstrakt

Cílem bakalářské práce je popsání znakových systémů americké angličtiny, konkrétně systémů Seeing Essential English (SEE 1), Signing Exact English (SEE 2), Linguistics of Visual English (L. O. V. E.), Signed English (SE) a Pidgin Signed English (PSE). Práce popisuje okolnosti jejich vzniku, jejich stručnou historii a strukturu. Dále práce srovnává tyto systémy mezi sebou, s americkým znakovým jazykem a se znakovanou češtinou.

Klíčová slova: Linguistics of Visual English, Manually Coded English, Pidgin Signed English, Seeing Essential English, Signed English, Signing Exact English, znakovaná čeština, znakový systém.

Abstract

The aim of the bachelor thesis is description of manually coded American English, specifically of systems Seeing Essential English (SEE 1), Signing Exact English (SEE 2), Linguistics of Visual English (L. O. V. E.), Signed English (SE) and Pidgin Signed English (PSE). The thesis focuses on the circumstances of their creation, brief history and their structure. Furthermore the thesis compares systems with each other, with American sign language and with signed Czech.

Key words: Linguistics of Visual English, Manually Coded English, Pidgin Signed English, Seeing Essential English, signed Czech, Signed English, signed system, Signing Exact English.

Obsah

Úvod	6
1 Znakovaná čeština.....	8
1.1 Definice znakované češtiny.....	8
1.2 Rysy znakované češtiny	9
1.3 Přesná znakovaná čeština.....	10
1.4 Transliterace do/ze znakované češtiny.....	10
2 Znakované systémy americké angličtiny	11
2.1 Historie znakovaných systémů v USA.....	11
2.2 Definice znakovaných systémů angličtiny.....	13
3 Seeing Essential English (SEE 1)	14
3.1 Historie SEE 1.....	14
3.2 Struktura SEE 1.....	17
4 Signing Exact English (SEE 2).....	25
4.1 Historie SEE 2.....	25
4.2 Struktura SEE 2.....	26
5 Linguistics of Visual English (L. O. V. E.).....	35
5.1 Historie L. O. V. E.	35
5.2 Struktura L. O. V. E.	35
6 Signed English (SE).....	38
6.1 Historie SE	38
6.2 Struktura SE	39
7 Pidgin Sign English (PSE)	53
8 Srovnání znakovaných systémů	54
8.1 Srovnání systému SEE 1 a systému SEE 2	54
8.2 Srovnání systému SEE 1 a systému L. O. V. E.....	54
8.3 Srovnání systému SEE 1 a systému SE.....	55
8.4 Srovnání systému SEE 2 a systému L. O. V. E.....	55
8.5 Srovnání systému SEE 2 a systému SE.....	56
8.6 Srovnání systému L. O. V. E. a systému SE	57
8.7 Srovnání systémů SEE 1, SEE 2, L. O. V. E. a SE se systémem PSE.....	57
8.8 Srovnání znakovaných systémů SEE 1, SEE 2, L. O. V. E., SE a PSE	57
8.9 Srovnání systémů MCE se znakovanou češtinou.....	71
Závěr	73
Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	74
Seznam sekundární literatury a materiálů	77

Seznam obrázků	78
Seznam zkratek	80

Úvod

Znakové jazyky jsou přirozené jazyky kulturní menšiny Neslyšících. Mají vlastní strukturu, odlišnou od struktury mluvených jazyků, a jsou geograficky odlišné. Na každém území přicházejí mluvčí znakových jazyků do kontaktu s příslušným mluveným jazykem. Na základě toho mohou vznikat různé znakové systémy, ať už samovolně, nebo cíleně.

Znakované systémy můžeme popsat jako uměle vytvořené jazykové systémy, které se snaží vizualizovat mluvený jazyk. Využívají k tomu znaků z příslušného znakového jazyka a vytváří nové znaky za účelem dodržení **přesného slovosledu mluveného jazyka**. Systémy jsou vytvořeny především jako nástroj pro výuku mluveného jazyka ve vzdělávání neslyšících, prostředek komunikace slyšících rodičů s jejich neslyšícími dětmi nebo jako nástroj, který má usnadnit slyšícím osvojení si jazyka znakového. Případně mohou vzniknout samovolně, jako komunikační prostředek mluvčích znakového jazyka a mluvčích mluveného jazyka v interkulturní komunikaci. Manuální produkce pak ve všech případech může a nemusí být doprovázena mluvenou řečí.

Tato bakalářská práce se věnuje nejznámějším systémům vytvořeným pro **americkou angličtinu**. Na základě studia související odborné literatury jsou popsány okolnosti vzniku jednotlivých systémů a jejich případný vývoj. K těmto účelům bylo využito publikací od samotných autorů systémů, publikací obsahujících články z konferencí, které se zabývaly problematikou vzdělávání sluchově postižených žáků, a lingvistických publikací. Téměř všechny tyto publikace jsou dostupné pouze v anglickém jazyce.¹ K popisu struktury těchto systémů bylo využito publikací od autorů systému, které mají sloužit k osvojení daného systému. Tyto publikace většinou obsahují popis pravidel systému a slovníkovou část, ve které nalezneme anglická slova vyjádřená ve znacích daného systému. K získání těchto publikací bylo využito služeb Informačního centra rodičů a přátel sluchově postižených, z.s. a Mezinárodní meziknihovní výpůjční služby. Tyto publikace vycházely v 70. letech 20. století a z toho důvodu nejsou většinou v elektronické verzi, a pokud jsou, tak jen velmi omezeně.

¹ Všechny informace převzaté z anglicky psaných publikací přeložila Blanka Tichá.

V první kapitole je krátce popsána situace v českém prostředí, z důvodu následného srovnání amerických znakových systémů se znakovanou češtinou. V druhé kapitole jsou nastíněny okolnosti vzniku znakových systémů americké angličtiny, jejich první výskyt a jejich definice. Následující kapitoly věnované jednotlivým znakovým systémům obsahují historii daného systému a popis jeho struktury. Jsou zde popsány pokyny k používání systému, pokud jsou dostupné, a způsob, jakým autoři prezentují znaky svého systému. U čtenáře je předpokládána základní znalost anglického jazyka, jehož gramatika není podrobně vysvětlována. Poslední kapitola je věnovaná srovnání systémů, a to jak mezi sebou navzájem, tak se znakovým jazykem, ze kterého vycházejí, tedy s americkým znakovým jazykem (*American sign language*, dále jen ASL), a se znakovanou češtinou.

1 Znakovaná čeština

1.1 Definice znakované češtiny

O znakovaných systémech se zmiňuje Macurová (1994a, s. 121). Podle ní se jedná o systémy umělé: „*Odvozené jsou z jazyka mluveného, jehož vlastnosti a charakter ‚vizualizují‘ (u nás tzv. znakovaná, ‚do znaků převedená‘ čeština). Jejich slovník sice do jisté (značné?) míry čerpá ze slovníku ZJ, zahrnuje však i znaky jiné. Ty jsou vytvářené (obvykle slyšícími) převážně za účelem zprostředkovat neslyšícím strukturu příslušného jazyka mluveného, včetně – a často v první řadě – jeho psané podoby*“. Znakovanou češtinu pak definuje jako „*znakový systém, který vizualizuje strukturu češtiny*“ (Macurová, 1994a, s. 129). Ta se využívá v interkulturní komunikaci mezi slyšícími a neslyšícími a v učební komunikaci, mezi neslyšícím žákem a slyšícím učitelem. Macurová (1994b) také uvádí, že znakovaná čeština se může pohybovat na celém kontinuu variant mezi českým znakovým jazykem a češtinou. Záleží na tom, do jaké míry účastníci komunikace ovládají jazyk svého komunikačního partnera.

O znakované češtině se ve své publikaci zmiňuje i Hrubý (1999, s. 72): „*...znakovaná čeština samozřejmě není jazykem, ale umělým systémem, pomůckou, kterou vymysleli slyšící, aby se snáze domluvili s neslyšícími. Znakovaná čeština je založena na tom, že se ústy zřetelně vyslovuje česká věta a pod její jednotlivá slova se podsouvají znaky vypůjčené ze slovníku českého znakového jazyka.*“ Znakovanou češtinu definoval jako „*umělý posunkový kód, plně závislý na jiném jazyce – češtině. Znakovaná čeština velice usnadňuje neslyšícím odezírání. Je zcela nezastupitelná v situacích, kdy společně hovoří neslyšící a slyšící, kteří neumějí znakový jazyk. Slyšící se ji mohou naučit mnohem snáze než český znakový jazyk. Tím, že používá stejných znaků jako český znakový jazyk, nezpůsobuje tak velkou vzájemnou izolaci uživatelů znakované češtiny a českého znakového jazyka. Většina neslyšících je totiž schopná do znakované češtiny ‚přepnout‘.*“

Znakovaná čeština je zmíněna i v české legislativě, konkrétně v Zákoně č. 384/2008/Sb., a to jako jeden z komunikačních systémů neslyšících a hluchoslepých osob vycházející z českého jazyka. Podle tohoto zákona „*znakovaná čeština využívá gramatické prostředky češtiny, která je současně hlasitě nebo bezhlasně artikulována. Spolu s jednotlivými českými slovy jsou*

pohybem a postavením rukou ukazovány jednotlivé znaky, převzaté z českého znakového jazyka....“

V knize věnované lexikografii znakované češtiny definuje Okrouhlíková (2008, s. 14) znakovanou češtinu jako *„umělý jazykový systém, který je částečně složen z jednotek českého jazyka a částečně z jednotek českého znakového jazyka“* a podle ní je pro znakovanou češtinu typická simultánní produkce mluveného jazyka a znaků převzatých z českého znakového jazyka nebo znaků vytvořených pro účely znakované češtiny a výskyt kalků, tedy doslovných překladů slovních spojení z jednoho jazyka do jazyka jiného.

O znakované češtině vyšla i celá publikace. Autorky Komorná a Kotvová (2008, s. 11) definují znakovanou češtinu jako *„umělý jazykový systém. Projev v českém jazyce, který je artikulován s hlasem nebo bezhlasně, je doprovázený znaky. To znamená, že každému českému slovu odpovídá znak, který je ve většině případů převzat z trvalého slovníku českého znakového jazyka. Existují však znaky speciálně vytvořené pro užití znakované češtiny. Znakovaná čeština také nevyužívá specifické struktury, gramatiku ani nemanuální složky českého znakového jazyka. To znamená, že jedinou gramatiku, kterou v tomto systému nalezneme, je gramatika českého jazyka. Ta je však vyjádřena zejména orálně, zachytit ji můžeme hlavně odezíráním.“*

1.2 Rysy znakované češtiny

Mezi typické rysy znakované češtiny patří dodržování přesného slovosledu věty v českém jazyce, využívání znaků z českého znakového jazyka a vytváření znaků pro předložky, spojky, některá zájmena, tvary slovesa *být* a částice. Mimika, pokud je ve znakované češtině využívána, nenesí gramatické významy, jako je tomu u českého znakového jazyka. (Komorná, Kotvová, 2008)

Zároveň se ve znakované češtině nevyužívá produktivity českého znakového jazyka. Např. prostorová a shodová slovesa, která mají v českém znakovém jazyce různé tvary, se vyjadřují pouze jedním a stále stejným znakem (tzv. slovníkovou formou znaku). Není využíváno ani klasifikátorů, dalšího z gramatických jevů znakových jazyků. České frazémy se do znakované češtiny transliterují doslovně, i když není přenesen jejich význam. Také dochází

ke vzniku různých kalků, tedy doslovných transliterací českých slov nebo slovních spojení do znakované češtiny. (Komorná, Kotvová, 2008)

Součástí publikace *Praktický kurz znakované češtiny* od autorek Komorné a Kotvové z roku 2008 je i DVD, které obsahuje teoretické informace o znakované češtině (dostupné v psané češtině i v českém znakovém jazyce) a znaky znakované češtiny zachycené na videích, včetně příkladů jejich použití ve větě.

1.3 Přesná znakovaná čeština

Okrouhlíková (2008, s. 16) se zmiňuje i o variantě znakované češtiny, která se v českém prostředí zřídka využívá při výuce češtiny pro neslyšící. Říká jí „...*přesná znakovaná čeština, která se snaží vizualizovat zejména koncovky pomocí prstové abecedy (předpony či změny uvnitř slova nejsou často reflektovány)*“.

Komorná a Kotvová (2008, s. 13) se také zmiňují o přesně znakované češtině, „...*kdy jsou znaky produkovány lineárně dle českého slovosledu, každé české slovo je transliterováno pomocí znaku a jednotlivé koncovky jsou transliterovány pomocí znaků prstové abecedy*“ a podle nich se přesně znakovaná čeština využívá velmi zřídka a pouze pro vzdělávací účely.

1.4 Transliterace do/ze znakované češtiny

Strnadová (2008, s. 9) popisuje transliteraci v souvislosti s problematikou neslyšících jako „*tlumočení v rámci jednoho jazyka, to znamená převod z mluvené češtiny do znakované češtiny či naopak.*“ Komorná a Kotvová (2008) zdůrazňují, že znakovaná čeština je umělý jazykový systém, nikoliv přirozený jazyk, proto se v souvislosti s ní nemůže mluvit o tlumočení či překladu, ale o transliteraci.

2 Znakované systémy americké angličtiny

2.1 Historie znakovaných systémů v USA

Tato kapitola zachycuje první výskyt znakovaných systémů v USA. Historie znakovaných systémů angličtiny sahá až do roku 1817, kdy byla založena **Americká škola pro neslyšící** v Hartfordu, státě Connecticut. Jejím zakladatelem byl **Thomas Hopkins Gallaudet**. Gallaudet odjel do Evropy studovat vzdělávací přístupy k neslyšícím studentům a to jak orální přístupy, tak přístupy manuální, především znakovaný systém využívaný v Národním Institutu v Paříži.² (WheiPing Lou, 1998)

Vyučující v Institutu při výuce využívali systému, který kombinoval znaky z francouzského znakového jazyka a tzv. metodické znaky, které vytvořil Abbé de l'Épée.³ Tyto metodické znaky se využívaly pro vyjádření některých gramatických kategorií francouzského jazyka a měly neslyšícím studentům pomoci při překladu ze znakového jazyka do psané francouzštiny, v souvislosti s tím jim měli pomoci i s osvojením francouzštiny. (Baker-Shenk, Cokely, 1991)

Prvním učitelem na škole Thomase Gallaudeta se stal **Laurent Clerc**, neslyšící Francouz, který studoval a následně vyučoval právě v pařížském Institutu. Clerc se naučil angličtině od Gallaudeta a společně se snažili aplikovat francouzské metody i v americkém prostředí. Už dva roky po založení školy Gallaudet navrhl, že učitel by měl ovládat jak jazyk žáků, tak metodické znaky, které odpovídají struktuře psaného jazyka. Od roku 1820 se začal systém využívaný ve školách pro neslyšící v USA přesouvat od znakované angličtiny k ASL a v roce 1835 se už používal čistý ASL, metodické znaky byly vypuštěny a každý učitel musel perfektně ovládnout ASL. (WheiPing Lou, 1998)

V následujících letech se tento přístup začal postupně vytrácet a naopak začal vzrůstat zájem o orální metody, a to především díky zprávám o úspěchu těchto metod v Německu a v Anglii. Američtí učitelé neslyšících se vydali na průzkum po evropských školách, ale jejich přístup ke vzdělávání je zcela nepřesvědčil. Navrhli proto, aby se orální metody ve vyučování nabídly

² Francouzská škola pro neslyšící, která vznikla na základech školy Abbé de l'Épée (Hrubý, 1999).

³ Francouzský kněz, který se v 18. století věnoval vzdělávání neslyšících a autor knihy Vzdělávání neslyšících pomocí metodických posunků, ve kterém popisuje svůj znakovaný systém (Hrubý, 1999).

studentům se zbytky sluchu. Důvěra v orální metody výuky ve světě ale nadále vzrůstala, na konci 60. let 19. století začalo vznikat mnoho takto zaměřených škol a mnoho dříve manuálních škol začalo zavádět orální metody. (WhePing Lou, 1998)

V roce 1880 proběhl v italském Miláně **kongres neslyšících pedagogů**. Většina přítomných vzdělavatelů neslyšících (kromě amerických zástupců) preferovala orální metody a výstupem kongresu byla ustanovení, která vyzdvihovala orální metody nad metody založené na znacích. V důsledku toho v následujících letech ve školách pro neslyšící vzrůstala obliba orálních metod, metody manuální byly značně oslabeny, a to především v Evropě. Později měl kongres určitý dopad i na vzdělávání v USA. (Nomeland, Nomeland, 2012)

Stále rostoucí vliv orálních metod bránil ve vývoji znakových systémů. Z dostupných údajů nelze přesně určit, kolik procent žáků bylo v první polovině 20. století vyučováno pomocí znaků. Pouze v některých školách byl povolen znakový jazyk. S tím, jak se v tomto období vyvíjela technika, vznikaly první kompenzační pomůcky pro neslyšící, měnil se i způsob výuky a začaly vznikat první audioorální přístupy ke vzdělávání neslyšících, ve kterých se kladl důraz na trénink zbytků sluchu. To znamenalo ještě větší utlačení využívání manuálních přístupů ve vzdělávání neslyšících. (WheiPing Lou, 1998)

Jejich čas nadešel až v druhé polovině 20. století, především po roce 1960, kdy William Stokoe vydal studii **Struktura znakového jazyka**, ve které jako první popsal strukturu znakového jazyka, konkrétně ASL (Bímová, 2004). Tato studie měla velký vliv na přístup ke znakovým jazykům, obzvláště k tomu americkému. Především se ASL začal více přijímat jako jazyk, ale zvyšovala se i sebeúcta neslyšících a jejich viditelnost ve společnosti. Učitelé na školách pro neslyšící začínali využívat přístup pojmenovaný totální komunikace. Ten kombinoval znakový jazyk, prstovou abecedu, odezírání, gesta, čtení a psaní. V souvislosti s tím vznikly během 60. let 20. století mnohé manuálně kódované systémy, které měly za úkol pozvednout výuku psaní a čtení u neslyšících studentů. (WheiPing Lou, 1998)

2.2 Definice znakových systémů angličtiny

Tyto systémy se v angličtině nazývají **Manually-Coded English** (manuálně kódovaná angličtina), zkráceně MCE (Bornstein, 1990). Jsou určeny pro výuku anglického jazyka neslyšících dětí. Jejich cílem je vytvořit neslyšícím dětem takový vjem anglického jazyka, aby si ho osvojily jako mateřský jazyk (Schick, 2011).

Gustason (1990) ve své práci uvádí, že znakové systémy angličtiny se od ASL odlišují především tím, že znaky ve větách znakových systémů **dodržují slovosled** anglické věty. Pořadí znaků ve větách je podobné u všech znakových systémů angličtiny. Na rozdíl od ASL se ve znakových systémech vyjadřují i afixy, vytváří se znaky pro slova, která nemají v ASL své zastoupení, a rozlišují se anglická synonyma vložím tvaru ruky odkazujícího na první písmeno slova, které je míněno.

Podle Evanse (1982) byly znakové systémy vytvořeny proto, aby reprezentovaly syntax mluveného jazyka (zde angličtiny) bez využívání prstové abecedy a považuje je za směsici ASL a angličtiny.

Podle Paula (2009) se znakové systémy angličtiny snaží prezentovat angličtinu manuálně, pomocí znaků. Od uživatele takového systému se pak předpokládá, že jeho manuální produkce bude **doprovázena mluvenou řečí**.

3 Seeing Essential English (SEE 1)

3.1 Historie SEE 1

V 60. letech 20. století již ve Spojených státech amerických existovaly údaje o úrovni vzdělanosti absolventů škol pro neslyšící. Tyto údaje byly značně znepokojující, především co se týkalo znalostí angličtiny. Nedostatky byly především ve schopnosti čtení anglického textu, podle dostupných výzkumů 88 % z 1075 neslyšících studentů ve věku nad 15 let bylo ve čtení na úrovni slyšících dětí ze 4. – 5. ročníku (Gustason, Zawolkov, 1995, s. IX). Dále také měli neslyšící problém se slovní zásobou, často ve větách vynechávali nezbytná slova či slova špatně užívali. Struktury vět byly jednoduché, obsahovaly méně příslovcí, pomocných sloves a spojek. Proto se mnoho lidí snažilo o zdokonalení vzdělávacích metod ve vzdělávání neslyšících. (Gustason, Zawolkov, 1995)

Mezi nimi byl i **David A. Anthony**, neslyšící učitel neslyšících, který pracoval s mentálně retardovanými neslyšícími dospělými v Michiganu (Gustason, 1990). Sám se věnoval problematice vzdělávání neslyšících, kterou se podrobně zabývá ve své publikaci *The Seeing Essential English Manual* (1974). Nesouhlasí se všeobecným názorem, že neslyšící jsou nedostatečně vzděláváni a v důsledku toho pak mají problémy s uplatněním v životě. Poukazuje na neslyšící dospělé, které považuje za výsledek jejich vzdělávacího procesu – jako na osoby, které vedou plnohodnotný osobní život, uplatňují se v různých zaměstnáních, vytváří své vlastní organizace a národní asociace nebo organizují náboženské a sportovní akce. Srovnává neslyšící a slyšící děti a nastiňuje problém komunikace s neslyšícími dětmi. Tento problém znázorňuje na různých příkladech, kdy dítě zná odpověď na danou otázku, ale nerozumí otázce,⁴ a podle toho je pak na něj nahlíženo. Vyvrací všeobecné názory, že neslyšící děti jsou němé, hloupé, líné nebo postrádají základní znalosti jazyka. Zde je ovšem míněno jazyka mluveného (zde anglického) a Anthony (1974) zdůrazňuje, že tyto děti nepostrádají jazyk. Mají svůj jazyk, pokud k němu mají přístup, a to jazyk

⁴ Autor uvádí konkrétní příklady: neslyšící dítě ví, že úterý následuje po pondělí, že číslo 7 následuje po čísle 6 a předchází číslu 8, ale záleží na způsobu položení otázky. Otázkám typu: *Který den následuje po pondělí? Jaké číslo je mezi čísly 6 a 8?* dítě nerozumí, ale položíme-li je tímto způsobem: *Dny: sobota, neděle, pondělí, ___co? Číslo: 5, 6, ___co?, 8, 9.*, tak s odpovědí nemá problém (Anthony, 1974, s. 7, 8).

znakový. Všechny testovací nástroje jsou však v jazyce anglickém⁵ a očekávat, že dítě v takovém testu uspěje, je jako očekávat, že v něm uspěje jeho vrstevník například francouzské nebo mexické národnosti.

Dále Anthony (1974) uvádí několik studií, které se zaměřují na schopnost čtení psaného textu neslyšících studentů, na jejich intelekt, schopnost odezírání a artikulace,⁶ a dále studie, které porovnávají tyto aspekty u neslyšících dětí neslyšících rodičů, které jsou od malička vystaveny manuálnímu jazyku, a u neslyšících dětí slyšících rodičů. Tyto studie prokázaly, že neslyšící děti neslyšících rodičů dosahují ve všech aspektech převážně lepších výsledků.

Anthony (1974) ve své publikaci dále uvádí, že každé neslyšící dítě bude určitým způsobem „znakovat“, ať už vyrůstá v neslyšící nebo ve slyšící rodině. U neslyšících dětí ze slyšících rodin se stává, že si vytvoří svůj vlastní znakový jazyk, ve škole a doma využívá k dorozumívání různých gest nebo přirozených pohybů rukou a s pedagogi využívá různé podpůrné systémy při výuce odezírání.⁷ Dále poukazuje na rozdíly ve struktuře ASL a ve struktuře angličtiny a na základě toho považuje za nemožné, aby si neslyšící dítě ovládající pouze ASL bylo schopno s jeho pomocí osvojit anglický jazyk, který je pro jeho budoucnost nezbytný. Z těchto důvodů přišel Anthony s myšlenkou vytvoření znakového systému.

I sami studenti měli při učení se angličtině potřebu vytvářet znaky pro různé tvary slov. Například u slovesa *to be (být)* – znak pro toto slovo a všechny jeho tvary byl v ASL pouze jeden, proto studenti pro lepší orientaci vyžadovali něco, čím různé tvary manuálně odliší. Z toho důvodu vyučující upravovali původní znak, podle toho, o jaký tvar slovesa *být* se zrovna jednalo. Z původního znaku, který se artikuloval vztyčeným ukazováčkem pohybujícím se od úst směrem od těla a dolů, vytvářeli znaky odpovídající tvarům slovesa *být*. Pohyb znaku a místo artikulace znaku zůstávaly vždy stejné, ale měnil se tvar ruky. Pro tvar *am (jsem)* si vyučující vypůjčili tvar ruky pro písmeno *a* z jednoruční prstové abecedy, pro tvar *is (je)* tvar ruky pro písmeno *i* z prstové abecedy, pro tvar *are*

⁵ Bereme však v potaz, že se jedná o rok 1971.

⁶ Tyto studie ukázaly, že neslyšící studenti ve věku 16 let mají průměrně schopnost čtení jako slyšící děti v půlce třetího ročníku prvního stupně základní školy, další studie otestovala 93% neslyšících studentů v USA ve věku 16 let a starších ze znalostí anglického jazyka, z nichž bylo 30% prakticky negramotných, 60% na úrovni pátého ročníku prvního stupně základních škol a pouze 5% z dotázaných bylo na úrovni, která odpovídá jejich věku. Další studie prokázala, že není žádná souvislost mezi mírou ztráty sluchu a inteligenčním kvocientem dotazovaných a že IQ neslyšící populace je stejného rozložení jako u populace slyšící (Anthony, 1974, s. 9, 10).

⁷ Např. Cued speech.

(*jsme, jsou*) tvar ruky písmena *R* z prstové abecedy. Pokročilejší studenti dále vyžadovali znaky i pro koncovky sloves (*-ing, -ed*) a postupně pak i pro koncovky všeobecně (*-ly, -al, -tion...*). Tak vznikaly první znaky systému SEE 1. (Anthony, 1974, s. 26, 27)

Systém se původně jmenoval Signing Essential English, zkráceně S. E. E., ale později byl přejmenován na Seeing Essential English,⁸ aby se zdůraznilo, že neslyšící žák potřebuje angličtinu vidět, když slyšet ji nemůže. (Anthony, 1974)

V tomto systému se Anthony snažil o manuální prezentaci stejné informace, která je obsažena v psané angličtině, ale bez využívání prstové abecedy. Vytvořil určitý koncept systému a ten posléze představil skupině v Anaheimu, severní Kalifornii. Byla to skupina sestavena z učitelů neslyšících, rodičů neslyšících dětí a tlumočnicků. Později se členové této skupiny stali zakladateli znakových systémů. (Gustason, 1990)

Tato skupina se v lednu roku 1969 rozhodla pracovat na konceptu systému od Anthonyho a během několika následujících měsíců vypracovala instrukce k tomuto systému, zvolila si svou komisi, do které se dostal David Anthony, dále pak **Dona Pftzing**, matka neslyšící dcery a tlumočnice ve vzdělávání, **Esther Zawolkow**, dcera neslyšících rodičů, tlumočnice s certifikátem Registru tlumočnicků pro neslyšící⁹ a vedoucí středoškolských tlumočnicků, **Gerilee Gustason**, neslyšící učitelka neslyšících a Marjoriebelle Holcomb, Anthonyho asistentka. Vytvoření komise bylo nezbytné, poněvadž se původní skupina neustále rozrůstala a její práce přestala být efektivní. (Gustason, 1990)

Ve snaze vyvinout znaky, které by odpovídaly struktuře mluveného jazyka, svolala komise tým výzkumníků z Kalifornské univerzity. Společně bádali nad tím, jak definovat morfologii znaků a jestli by se anglická slova měla rozkládat na morfémy, které poté budou v systému zastoupeny jednotlivými znaky, anebo jestli se mají transliterovat slova jako celek. Jelikož byl v této době výzkum ASL a znakových jazyků všeobecně teprve v začátcích, měli výzkumníci omezené informace o struktuře znakových jazyků. Výsledek této schůze byl proto

⁸ *Signing Essential English* můžeme přeložit jako *Znakovaná základní angličtina*. *Seeing Essential English* může být přeloženo jako *Viděná základní angličtina* nebo jako *Vizuální základní angličtina*. Zkratka zůstává stejná.

⁹ Národní členská organizace, která ve spolupráci s komunitou Neslyšících zajišťuje profesionální tlumočnický znakového jazyka (ASL), umožňuje jim neustálé vzdělávání a profesní růst a poskytuje klientům tlumočnické a transliterační služby nejvyšší kvality (Registry of Interpreters of the Deaf, Inc).

velmi nekonkrétní – výzkumníci si nebyli jisti, jak při transliteraci slov pro tento systém postupovat, a tak se rozhodli řídit se svou intuicí. (Gustason, 1990)

David Anthony se poté rozhodl přestat vyučovat a začal se intenzivně věnovat přípravě slovníku pro tento systém, a to bez spolupráce s komisí. Po necelém roce, tedy na začátku léta v roce 1971, vznikla dvousvazková kniha s názvem *Seeing Essential English*. Komise s touto knihou však příliš nesouhlasila. Původně chtěla znaky z této knihy využít při vyučování, ale nelíbil se jim způsob, jakým si Anthony při transliteraci slov do znaků počínal. Především se jim zdálo, že Anthonyho znaky jsou těžko dešifrovatelné, protože pro transliteraci jednoho slova využil i několik znaků. Například pro slova *generous* (štědrý) a *general* (všeobecný, celkový) zvolil kořen slova *gene* (*gen*), přestože spolu slova významově nesouvisí. Původní komise považovala takovéto rozbití slov za příliš radikální a zdálo se jim to jako příliš velké odchylování od tradičních znaků z ASL. (Gustason, 1990)

Některé znaky, které Anthony pro svůj systém vymyslel, se v současnosti ještě využívají. Systém SEE 1 jako celek se však v dnešní době už nikde nevyužívá. (Nomeland, Nomeland, 2012)

3.2 Struktura SEE 1

Jak již bylo zmíněno, systémem *Seeing Essential English* se primárně zabýval David Anthony, který se v tomto systému snažil o manuální prezentaci psané angličtiny. Ve své publikaci si vypůjčoval z ASL znaky pro anglická slova, ale každé slovo bylo ve slovníku reprezentováno i několika znaky. Každé anglické slovo morfematically rozkládal a těmto morfémům přiděloval jednotlivé znaky. Např. slovo *boyishly* (chlapecký) rozdělil na tři morfémy – *boy-ish-ly* a každý z těchto morfémů zastoupil znakem. Jako další příklad můžeme uvést anglické slovo *butterfly* (motýl), které Anthony rozdělil na dvě slova – *butter-fly* (máslo-moucha), a k jeho vyjádření využil dvou znaků z ASL zastupujících slova *máslo* a *moucha*. (WheiPing Lou, 1998, s. 92)

Problematické to však je třeba s anglickými homonymy, většina z nich se totiž v tomto systému vyjadřuje stejným znakem, přestože se slova liší významově a i v ASL jsou vyjádřeny různými znaky (WheiPing Lou, 1998).

Podle Arthura O. Washburna¹⁰ (1974) využívá Anthony jako základ svého systému znaky ASL, přidává znaky pro slovesné časy a jejich příslušné koncovky, znaky pro sufixy a prefixy podstatných jmen, přídavných jmen a příslovcí a vytváří znaky pro anglické členy.

Pro hlubší náhled do struktury tohoto systému využijeme Anthonyho publikaci *The Seeing Essential English Manual* z roku 1974. V tomto vydání nejsou žádné změny od původního vydání z roku 1971, kromě obálky knihy a přidání stran s prostorem pro poznámky.

Anthony (1974) se zpočátku potýkal s otázkou, jak vybírat slova, která v systému budou mít své zastoupení znakem. Primárně vybral slova ze systému Basic English,¹¹ který obsahuje 850 základních anglických slov. Dále přidal vybraná slova ze slovníků určených pro první stupeň základních škol a ze slovníků nejfrekventovanějších anglických slov. Také vybral pojmy související se vzděláváním neslyšících. Těmto slovům pak přiřazoval znaky, s přihlédnutím ke znakům ASL, aby každé jedno slovo bylo reprezentováno znakem nebo spojením více znaků. V případě anglických homonym, která se v ASL vyjadřovaly stejným znakem, vybral pouze jeden význam, kterému přisoudil příslušný znak z ASL, a pro slova s jinými významy vytvořil nový znak, pokud tato slova považoval ve svém systému za nezbytná. (Anthony, 1974)

Vybraná slova pak rozdělil do tří skupin: na slova **základová** (kořenová), na **složená** slova a na **komplexní** slova.

Za **základová** slova považoval ta, která se už nedají dále rozložit, např. *fish (ryba)*, *you (ty)*, *play (hrát, hra)*, *white (bílý)*, atp. (Anthony, 1974, s. 45).

Složená slova jsou pak složeniny dvou nebo více slov, např. *blackboard (tabule)*, *butterfly (motýl)*, *cowboy (kovboj)*, *forget (zapomenout)*, atp. (Anthony, 1974, s. 46). Tato slova pak rozděluje na složená slova „jednoznačná“, u kterých po rozložení složeniny a překladu jejích částí do znaků je význam těchto znaků v kontextu stejný nebo podobný významu složeniny,¹² a na slova „nejednoznačná“, u kterých po rozložení složeniny a zastoupení jejích částí

¹⁰ Arthur O. Washburn je pracovník Centra pro sluchově postižené v Denveru. Pro publikaci *The seeing essential english manual* napsal předmluvu.

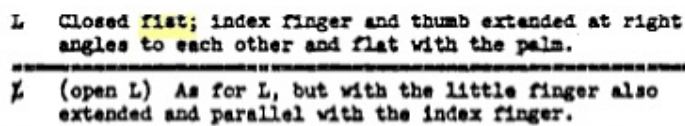
¹¹ Systém Basic English byl vytvořen C. K. Ogdenem a je to soubor anglických slov, která podle něj stačí k tomu, aby se mluvčí domluvil v běžném hovoru, pokud tato slova ovládá (Anthony, 1974).

¹² Např. *blackboard (tabule)* – po rozložení *black (černá)* + *board (deska)* (Anthony, 1974, s. 46).

znakem tyto znaky v kontextu nemají stejný ani podobný význam, jako význam složeniny.¹³ (Anthony, 1974)

Za **komplexní** slova pak považuje slova s více morfémy.¹⁴ Mohou to být slova základová i složená, ke kterým je připojen afix. Pro všechny možné sufixy angličtiny nebyl problém vytvořit znaky. U komplexních slov s infixy a prefixy pak rozhoduje, jestli má daný afix být považován za základové slovo nebo za část složeného slova a podle toho být i transliterován, anebo zda je nutné pro daný afix vytvořit nový znak. (Anthony, 1974)

Znaky v této publikaci jsou reprezentovány slovním popisem a jakýmsi zjednodušeným notačním zápisem. Notačním zápisem je zapsán tvar ruky, orientace dlaně, orientace prstů a vzájemná poloha rukou. Anthony (1974) zde popisuje více než 40 tvarů ruky, převzatých ze znaků pro čísla a znaků z jednoruční prstové abecedy z ASL. Každému takovému tvaru ruky je přiřazen symbol v podobě čísla nebo velkého písmena (popis tvarů viz obr. 1)

L Closed fist; index finger and thumb extended at right angles to each other and flat with the palm.

Z (open L) As for L, but with the little finger also extended and parallel with the index finger.

Obrázek 1: Příklad popisu tvaru rukou pro notační zápis (Anthony, 1974, s. 62).

Dále je zde popsáno šest orientací dlaně nebo prstů. Každé orientaci dlaně nebo prstů je přiřazeno určité malé písmeno. Notační zápis pak má tři pozice, kdy na první pozici je číslo nebo písmeno reprezentující tvar ruky, na druhé je písmeno reprezentující orientaci dlaně a na třetí je písmeno reprezentující orientaci prstů. Pokud se v zápisu objevuje jen jedna trojice symbolů, znamená to, že je znak artikulován jednou rukou. Pokud se tam objevují dvě sady, pak první trojice symbolů zastupuje levou ruku a druhá ruku pravou. Pokud je jedna trojice symbolů podtržená, znamená to, že tato ruka je umístěna nad druhou rukou a pokud je čára nad trojicí, znamená to, že tato ruka je v prostoru umístěna před druhou rukou. Pokud se mezi trojicemi symbolů objevuje x, znamená to, že ruce jsou v kontaktu. Pokud je mezi trojicemi symbolů dvojitě lomítko, znamená to, že v tomto znaku dochází ke změně tvaru ruky, orientace dlaně nebo orientace prstů (viz obr. 2). Místo artikulace a pohyb jsou pak popsány slovním popisem.

¹³ Např. již zmíněné *butterfly* (*motýl*) – po rozložení *butter* (*máslo*) + *fly* (*moucha*) nebo *forget* (*zapomenout*) – po rozložení *for* (*pro*) + *get* (*dostat*) (Anthony, 1974, s. 46).

¹⁴ Např. sloveso *teach* (*učit*) je jednomorfémové, ale *taught* (minulý tvar slovesa *teach*) už je dvoumorfémové, protože je složeno z morfémů *teach* + přičestí minulé (Anthony, 1974, s. 47).

--ER (comparative degree suffix)
Rlu//Rfu: Twist hand outward sharply.

Obrázek 2: Příklad notačního zápisu - notační zápis je červeně podtržen (Anthony, 1974, s. 84).

Součástí publikace je i gramatická část. Je rozdělena podle osmi slovních druhů angličtiny a ke každému slovnímu druhu je zde vysvětlení anglické gramatiky a znaky pro související slova zapsané notačním zápisem.

Přídavná jména – v angličtině se přídavná jména rozdělují na atributivní, ve kterých je přídavné jméno umístěno před podstatným jménem, a na predikativní, ve kterých je umístěno za podstatným jménem. Přídavná jména se většinou pravidelně stupňují do tří stupňů, ve kterých se k přídavnému jménu přidává komparativní sufix *-er* nebo slovo *more* (více), a superlativní sufix *-est* nebo slovo *most* (nejvíce) (Anthony, 1974, s. 79, 84). Tyto sufixy a pomocná slova zde mají znakové ekvivalenty. Dále jsou zde zapsány znaky pro členy neurčitě (*a*, *an*) a člen určitý (*the*), které se podle anglického slovosledu, v případě, že je ve větě atributivní přídavné jméno, umísťují před něj (Anthony, 1974, s. 80). Ze stejných důvodů jsou zde zapsány znakové ekvivalenty pro čtyři anglická ukazovací zájmena. Následuje zápis znaků pro 23 sufixů anglických přídavných jmen (např. *-able*, *-ical*, *-ous*...), dvanácti anglických příslovcí vyjadřujících množství (např. *all* (vše), *few* (trochu), *less* (méně), *several* (některé) atp.) a základních anglických číslovek (Anthony, 1974, s. 85-87).

Podstatná jména – v této části najdeme zápis znaků pro deset sufixů pro koncovky osob (např. *-ar*, *-eer*, *-iar*, *-ist*) (Anthony, 1974, s. 94), zápis znaku pro posesivní sufix *'s*, sufix plurálu podstatných jmen *-s* a příklady nepravidelného tvoření plurálu podstatných jmen (Anthony, 1974, s. 95, 97). Přestože nepravidelná podstatná jména v plurálu mají jiné koncovky, zápis znaků zde pro ně není; autor doporučuje, aby se užívalo pouze sufixu *-s*, a změny se při výuce pouze dovysvětlily (např. *lash* (řasa) – *lashes* (řasy), *knife* (nůž) – *knives* (nože) atp.) (Anthony, 1974, s. 97). Dále jsou zde zapsány znaky pro čtyřicet dalších sufixů podstatných jmen, jejichž funkce nejsou vysvětleny (např. *-ion*, *-ism*, *-ory*, *-ition*...) (Anthony, 1974, s. 99, 100).

Slovesa – v této části je zápis znaků reprezentujících slova, která souvisí se slovesy a časy (např. *future (budoucnost)*, *present (přítomnost)*, *recent (nedávný)*...) (Anthony, 1974, s. 105), a následuje zápis znaků pro dvanáct slovesných sufixů, v heslové stati nalezneme i stručný popis funkce sufixu (např. *-ed* = sufix pro minulý čas prostý, *-ing* = sufix vyjadřující průběhovou formu slovesa...) (Anthony, 1974, s. 106).

Publikace dále obsahuje velmi rozsáhlý popis anglických sloves a jejich gramatiky – např. způsoby tvoření časů, funkce různých slovesných sufixů, nepravidelná slovesa, apod.

Podle autora by se žáci využívající tento systém měli učit pouze dva z anglických časů, a to čas přítomný a čas minulý. Zbylé časy doporučuje vysvětlit pouze skutečností, že slovesa podléhají flexi, časují se, že se k slovesům pojí pomocná slova, že existují modální slovesa, atp.

Autor popisuje **pravidelná** anglická slovesa a přiřazuje jejich infinitivním tvarům znaky. Zároveň zdůrazňuje, že před slovesa patří pomocné slovo *to*.¹⁵ Přítomný čas pak tvoří odebráním pomocného slovesa *to*. Dále zmiňuje průběhovou formu slovesa, která se tvoří sufixem *-ing*. (Anthony, 1974, s. 166) Situace vyjadřující průběhový čas se pak může odehrávat v minulosti, v přítomnosti i v budoucnosti. Vysvětluje vyjadřování minulého času pravidelných sloves pomocí sufixu *-ed*, který následuje po slovese ve formě přítomného času (Anthony, 1974, s. 167). Vysvětluje funkci sufixu přičestí minulého *-en*, které se v podstatě užívá při tvoření předpřítomného času, ale autor ho zde interpretuje spíše jako předpřítomnou formu slovesa (Anthony, 1974, s. 168). Dále uvádí tzv. kauzativní slovesa, která se tvoří přidáním sufixu *-n* nebo *-en* k dalším slovním druhům, např. přídavným jménům¹⁶ (Anthony, 1974, s. 171).

Nepravidelná slovesa rozděluje do pěti skupin.

1. Skupina nepravidelných sloves, u kterých je forma slovesa v minulém čase stejná jako jeho forma v přičestí minulém, a to ve formě infinitivu. Např. *bet (vsadit se)*. Toto slovo se pak vyjadřuje jedním znakem (Anthony, 1974, s. 175).

¹⁵ Např. *to want, to help* (Anthony, 1974, s. 164).

¹⁶ Např. *blacken (černat), lighten (rozjasnit)* (Anthony, 1974, s. 171).

2. Skupina nepravidelných sloves, u kterých se forma slovesa liší v minulém čase, v přičestí minulém i v infinitivu. Např. *swear (slíbit)* je forma infinitivu, *swore* je forma minulého času a *sworn* je forma přičestí minulého. V tomto systému se však slovesa v minulém čase mají vyjadřovat spojením znaku pro infinitiv a znaku pro sufix minulého času (-*ed*), a přičestí minulé se má vyjadřovat spojením znaku pro infinitiv a znaku pro sufix přičestí minulého (-*en*). Je nutné pak žáky informovat, jak vypadá správná forma slovesa. (Anthony, 1974, s. 176)
3. Skupina nepravidelných sloves, u kterých se forma slovesa v minulém čase a forma přičestí minulého liší, ale zároveň je jedna z nich shodná s formou slovesa v infinitivu. Např. *run (běhat)* je forma infinitivu a přičestí minulého, ale forma minulého času je *ran*. Vyjadřování těchto tvarů v tomto systému se pak řídí pravidly předchozích skupin, tedy ke znaku pro sloveso se připojí znak pro sufix přičestí minulého nebo pro sufix minulého času, podle toho, která forma se liší od infinitivu. Forma slovesa shodná s infinitivem se vyjadřuje znakem pro infinitiv. (Anthony, 1974, s. 179)
4. Skupina nepravidelných sloves, u kterých se forma slovesa v minulém čase a forma přičestí minulého shodují, ale zároveň se mírně liší od formy slovesa v infinitivu, a to přesně změnou koncovky -*d* na koncovku -*t*. Např. *send (poslat)* je forma infinitivu a *sent* je forma minulého času i přičestí minulého. Vyjadřování těchto tvarů v tomto systému se pak řídí stále stejnými pravidly, sloveso v infinitivu je vyjádřeno příslušným znakem a zbylé dva tvary stejným znakem s přidáním znaku pro sufixy -*ed* nebo -*en*. Opět musí při výuce být uvedeno, jak vypadá forma těchto sloves. (Anthony, 1974, s. 180)
5. Skupina nepravidelných sloves, u kterých se forma slovesa v minulém čase a forma přičestí minulého shodují, ale zároveň se velmi liší od formy slovesa v infinitivu. Např. *find (najít)* je forma slovesa v infinitivu, ale forma pro minulý čas a přičestí minulé je *found*. Pravidla pro vyjádření těchto slovních tvarů jsou opět stejná jako u předchozích skupin. (Anthony, 1974, s. 183)

6. Speciální skupina nepravidelných sloves, která jsou v angličtině velmi frekventovaná. Patří sem například pomocná slovesa, modální slovesa, atp. Např. *do* (*dělat*) je forma slovesa v infinitivu, *did* je forma minulého času a *done* je forma přičestí minulého. Forma slovesa v infinitivu bude tedy zastoupena jedním znakem, forma slovesa v minulém čase stejným znakem a znakem pro sufix *-ed*, forma slovesa v přičestí minulém stejným znakem a znakem pro sufix *-en*. Opět musí být uvedena správná forma sloves. (Anthony, 1974, s. 184)

Negace sloves se vyjadřuje přidáním znaku pro sufix *-n't* za celou konstrukci znaků (Anthony, 1974, s. 194).

Příslovce – jsou v angličtině rozděleny do osmi skupin – příslovce s koncovkou *-ly*, příslovce času, příslovce způsobu, příslovce místa, příslovce míry, příslovce příčiny, negativní příslovce a příslovce staré angličtiny (Anthony, 1974, s. 109). Jsou zmíněny časté příslovečné fráze, příklady příslovcí z každé skupiny a transliterace příslovcí každé skupiny. U příslovcí s koncovkou *-ly* jsou pouze příklady tvoření, všechny se tvoří přidáním sufixu *-ly* k základovému slovu. Ve zbylých skupinách je pak vždy zápis znaků pro nejčastější příslovce a na konci kapitoly je zápis znaků pro osm nepravidelných příslovcí.

Spojky – zde nalezneme stručné rozdělení anglických spojek a zápis znaků pro dvanáct anglických spojek (např. *but* (*ale*), *if* (*jestli*), *while* (*zatímco*)...) (Anthony, 1974, s. 129, 130).

Zájmena – zájmena v angličtině jsou rozdělena do deseti skupin. Je zde zápis znaků pro čtyři zájmena tázací (např. *who* (*kdo*), *what* (*co*)...), tři zájmena první osoby singuláru – *I* (*já*), *me* (*mě, mně*), *my* (*můj*) nebo *mine* (*můj*), tři zájmena první osoby plurálu – *we* (*my*), *us* (*nás, nám*), *our* (*naše*), dvě zájmena druhé osoby singuláru i plurálu – *you* (*ty, vy*) a *your* (*tvůj, váš*), čtyři knižní zájmena *thee*, *thy*, *thou*, *thine* (zastaralá zájmena *ty, vy, tvůj, váš*), která jsou v systému reprezentována znakem pro anglické slovo *you* nebo *your*, tři zájmena třetí osoby rodu mužského singuláru – *he* (*on*), *him* (*něho, němu, jeho...*), *his* (*jeho*), dvě zájmena třetí osoby rodu ženského singuláru – *she* (*ona*), *her* (*její, ní, jí...*), dvě zájmena třetí osoby středního rodu singuláru – *it* (*ono, to*), *its* (*jeho*) a tři

zájmena třetí osoby plurálu – *they (oni, ony, ona), them (nich, nim, je...), their (jejich)*. Deset reflexivních zájmen se v systému vyjadřuje přidáním znaku pro zájmena osob v singuláru ke slovu *self* (např. *myself, himself*) a v angličtině se používají, pokud již věta obsahuje zájmeno stejné osoby a čísla. (Anthony, 1974, s. 131)

Předložky – v angličtině jsou tři druhy předložek – jednoduché, složené a komplexní. Předložky jednoduché jsou vždy tvořeny jen jedním slovem a pro tato slova jsou vytvořeny znaky. Předložky složené jsou tvořeny spojením dvou předložek do jedné. Některé z nich jsou zde zastoupeny znakem a ty, které zde nejsou zastoupeny, se tvoří stejně jako slova složená, tedy rozložením složeniny a zastoupením jejích částí znaky. Předložky komplexní jsou ustálená slovní spojení, např. *by the way (mimoходом)* (Anthony, 1974, s. 143). U těchto předložek je každé slovo zastoupeno odpovídajícím znakem a význam slovního spojení musí být dovysvětlen. Následuje zápis vytvořených znaků pro čtyřicet jedna předložek.

Citoslovce – žádná citoslovce autor do tohoto systému nezahrnuje a uvádí, že citoslovce se vyjadřují pomocí mimiky a případných přirozených gest.

Autor dále uvádí **prefixy**, rozděluje je do tří skupin – prefixy základní, prefixy negativní a prefixy číselné. Následuje zápis znaků prefixů každé skupiny, u kterých každá heslová stať obsahuje stručný význam prefixu, a jsou zde zapsány znaky pro 37 anglických prefixů.

Další součástí publikace je rozsáhlá slovníková část obsahující přibližně 2800 dalších hesel rozdělených podle témat, např. rodina, škola, jídlo, komunikace, náboženství, počasí, atp.

```
-----  
BRASSIERE  
Same sign as ERA. (Let's use ERA for spelling simplicity.)  
-----  
SHIRT  
5dr 5dl/5ur 5ul: Move hands thumbtips touching shoulders,  
down so that little finertips touch stomach. SHIRTS.
```

Obrázek 3: Ukázka ze slovníkové části publikace (Anthony. 1974, s. 218).

4 Signing Exact English (SEE 2)

4.1 Historie SEE 2

I po vydání Anthonyho slovníku systému SEE 1 stále přetrvávala snaha o vytvoření systému pro efektivní způsob prezentace angličtiny neslyšícím studentům. Komise utvořená v roce 1969 dále pracovala na vytváření znakovaného systému, který by jim více vyhovoval. (Gustason, Zawolkow, 1995)

Zatímco Anthony pracoval na svém systému, původní skupina výzkumníků znakovaných systémů se zatím věnovala vyučování určitého znakovaného systému, který vycházel z jejich dosavadních poznatků o SEE 1. Tyto poznatky byly nedostatečné, výzkumníci cítili potřebu vytvoření vlastního systému. Nedostatečné výsledky ve vzdělanosti neslyšících byly jen jedním z důvodů, proč se komise rozhodla pro vytvoření SEE 2. Zároveň si skupina byla vědoma, že pouhé odezírání nestačí k naučení se mluvenému jazyku. Na základě dostupných informací o procesu učení se jazyka u slyšících dětí si také uvědomovala důležitost osvojení si mluveného jazyka v raném věku, proto také hledala způsob, jak angličtinu neslyšícím dětem přiblížit. Také nesouhlasila se způsobem, jakým Anthony převáděl slova do znaků ve své knize *Seeing Essential English* (Gustason, 1990). Podle nich se systém příliš vzdaloval od ASL a příliš se připodobňoval angličtině (WheiPing Lou, 1998).

Na začátku roku 1971 se komise rozhodla nechat si nakreslit první obrázky pro základní znaky jejich systému, a to už i včetně obrázků znaků pro slovesné koncovky a zájmena. Obrátila se proto na Národní asociaci neslyšících,¹⁷ která jim obrázky zprostředkovala, a umělkyně Carolyn Norris dodala kolem 1500 kreseb znaků, které položily základ pro publikaci o tomto systému. Na jaře roku 1972 vychází kniha *Signing Exact English*. (Gustason, 1990)

V následujících letech se systém neustále vyvíjel, začalo se o něj zajímat stále více výzkumníků i rodičů dětí se sluchovým postižením, učitelé neslyšících jej začali využívat jako nástroj pro reprezentaci angličtiny a vznikaly další

¹⁷ National Association of the Deaf – zkratka NAD – národní organizace, která se zabývá lidskými a občanskými právy neslyšících a nedoslýchavých jedinců v USA a podporuje jazyk, kulturu a odkaz neslyšící komunity (National Association of the Deaf).

aktualizovaná vydání slovníků. Poslední a počtem hesel nejrozsáhlejší vyšel v roce 1995. Dále pak vznikl internetový slovník systému.¹⁸

Nomeland a Nomeland (2012) uvádějí, že tento systém se stále v některých školách pro neslyšící využívá.

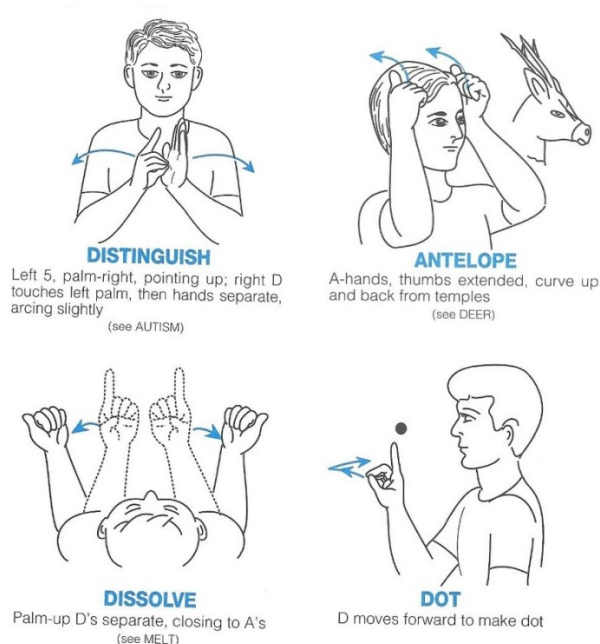
4.2 Struktura SEE 2

Autoři systému Signing Exact English si při transliteraci slov do znaků počínali jinak, než jak tomu bylo u Anthonyho systému. Celkově se snažili více se držet tradičních znaků z ASL – v tomto systému je 61 % znaků převzatých z ASL, 18 % z nich jsou modifikované znaky z ASL a pouze 21 % znaků skupina sama vytvořila (WheiPing Lou, 1998, s. 92).

Tento systém bude popsán na základě nejaktuálnější publikace od autorek systému Gerilee Gustason a Esther Zawolkow z roku 1995. Podle autorek v této aktualizované verzi slovníku došlo k některým změnám ve znakové zásobě oproti předchozím verzím. Projevuje se tím jejich snaha využívat co nejvíce možných znaků z ASL a zároveň prezentovat angličtinu co možná nejjasněji a nejkomplexněji. Autorky pro nepoučené čtenáře zdůrazňují, že se nejedná o slovník ASL, přestože některé znaky jsou z tohoto jazyka převzaté. Dále poukazují na dynamičnost tohoto systému a uvádějí, že každý uživatel si může systém přizpůsobit svým potřebám, může se držet znaků systému uváděných v předchozích verzích, pokud mu to tak vyhovuje. V této verzi také došlo k úpravám některých obrázků, aby z nich znaky, které obrázky reprezentují, byly čitelnější.

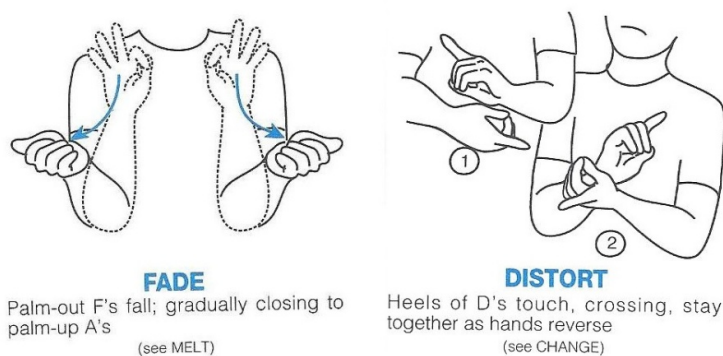
Slovníková část obsahuje více než 4500 hesel. Hesla jsou řazena alfabetaicky, na začátku každé kapitoly je nakreslen tvar ruky pro příslušné písmeno v prstové abecedě. Heslová stať vždy obsahuje lemma v angličtině, ilustrovaný obrázek zachycující figuranta provádějícího znak a slovní popis znaku. Na obrázku je znak zachycen většinou zepředu, občas je figurant zachycen z poloprofilu, na některé znaky je nahlíženo shora a na některé z profilu.

¹⁸ Dostupný na <http://www.signingexactenglish.com/>

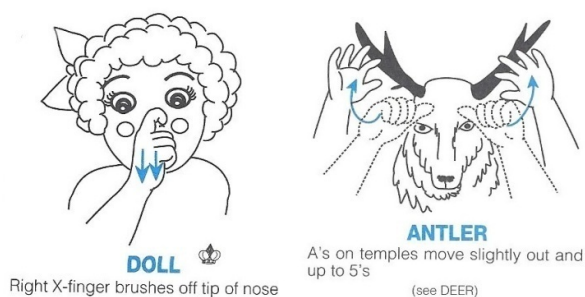
Obrázek 4: Pohled na znak zředu, z poloprofilu, shora a z profilu (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 26, 113, 115).

Obrázek je doplněn šipkami znázorňujícími pohyb a často obsahuje „více rukou“. Ruka nakreslená přerušovanou čarou vyjadřuje počáteční fázi znaku. U obrázků složitějších znaků, na kterých by ruka nakreslená přerušovanou čarou byla nečitelná, je využito více obrázků, na kterých jsou zachyceny obě fáze znaku samostatně, jedna představuje počáteční místo artikulace a druhá pak konečné místo artikulace (viz obr. 5).

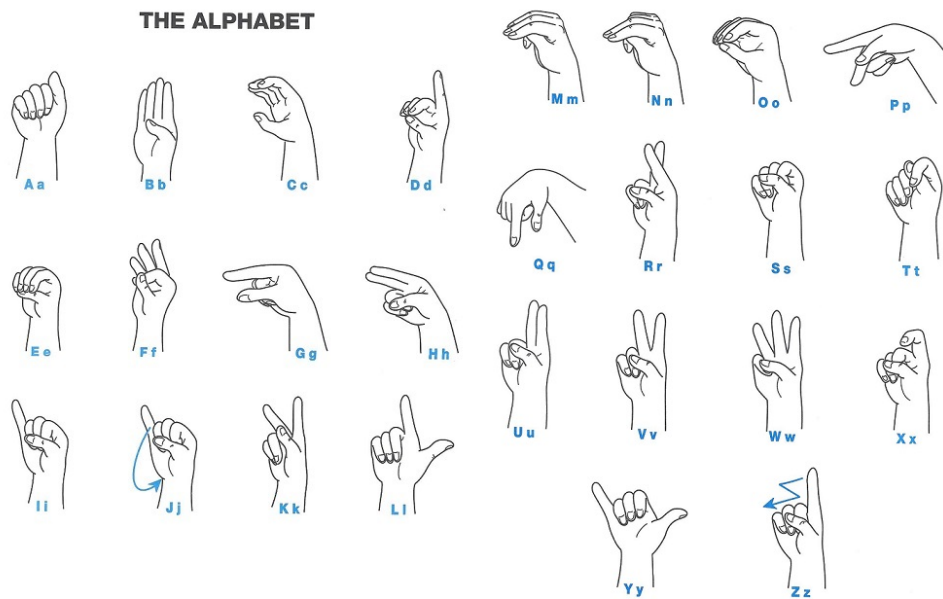
Obrázek 5: Obrázek obsahující „více rukou“ s počátečním umístěním vyjádřeným přerušovanou čarou a obrázek se dvěma fázemi znaku (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 113, 138).

Některé obrázky znaků jsou doplněné i o ilustrované obrázky sloužící pro upřesnění významu hesla, pro vysvětlení způsobu vytvoření znaku a pro zvýšení zájmu a porozumění dětí předškolního věku, což potvrzuje i to, že na některých obrázcích je dokonce figurant nahrazen obrázkem toho, co lemma reprezentuje – například u hesla *doll* (*panenka*) je na obrázku panenka sama figurantem nebo u hesla *antler* (*parohy*), na kterém jsou ruce a jejich pohyb znázorněny na hlavě jelena (viz obr. 6)

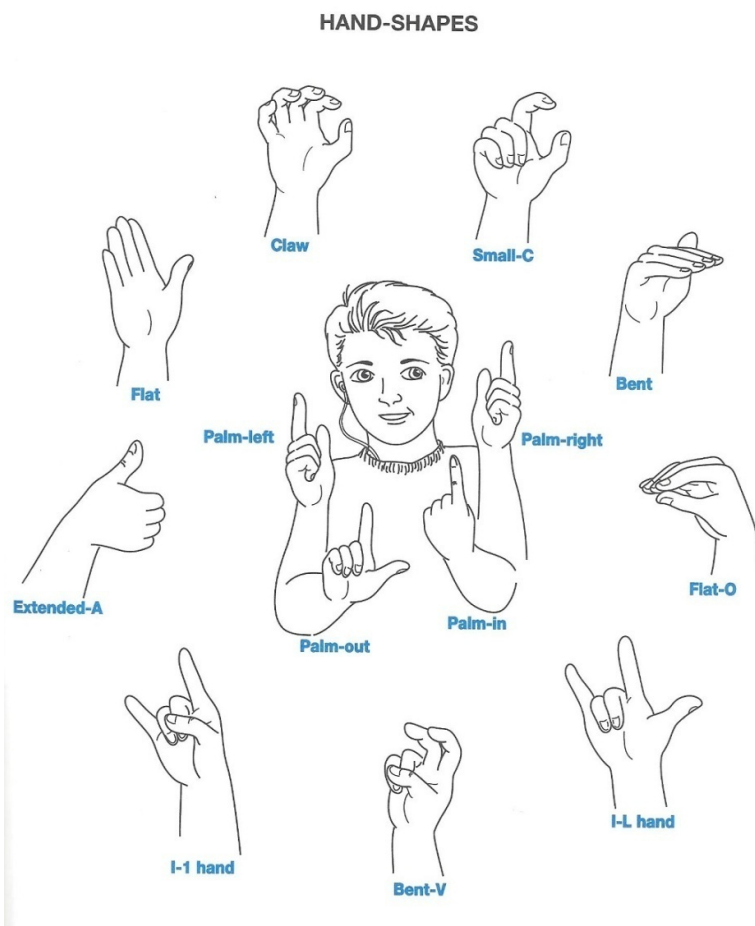

Obrázek 6: Ztvárnění znaku pro slova *doll* (*panenka*) a *antler* (*parohy*) (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 26, 115).

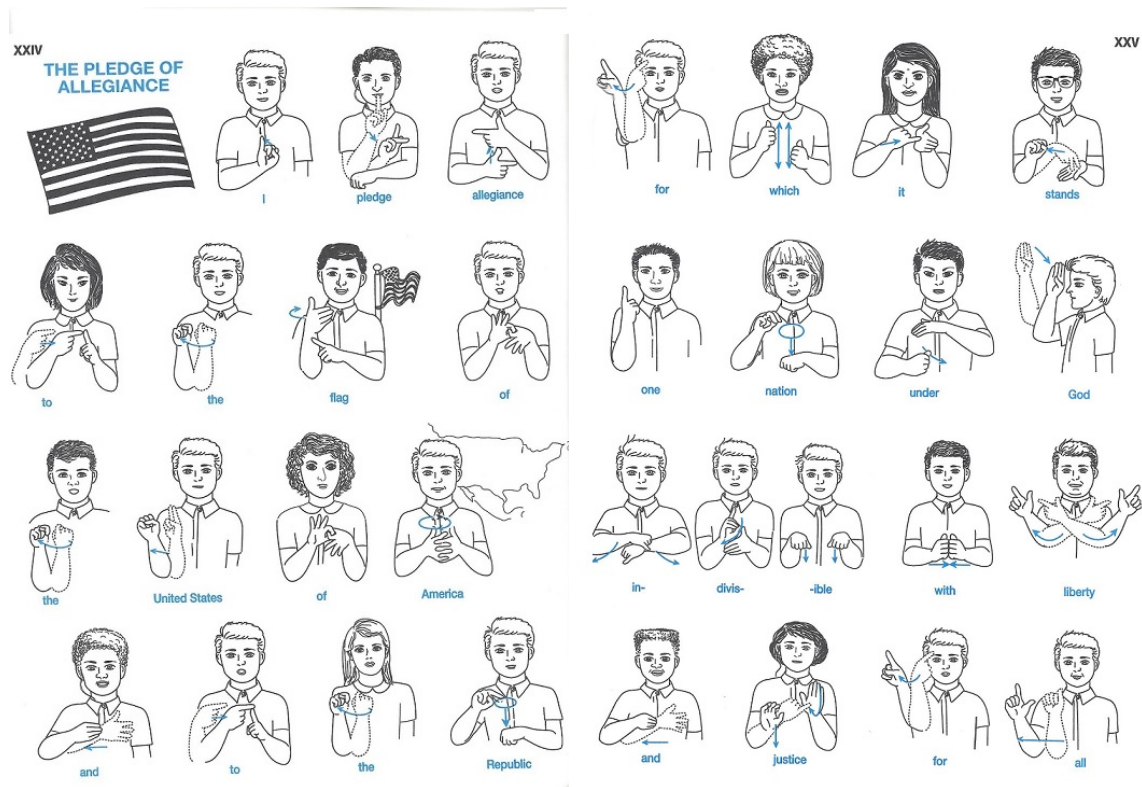
Tvary rukou jsou rozděleny do dvou skupin – tvary rukou, které vycházejí z jednoruční prstové abecedy (viz obr. 7), a tvary rukou, které z ní nevycházejí (viz obr. 8). Dále jsou zakresleny obrázky pro čtyři možné směry orientace dlaně. Tvary ruky jsou zde pojmenovány a tato pojmenování se pak využívají ve slovním popisu v heslové stati. Dále jsou přiloženy obrázky pro znaky číslovek ASL, a to číslic od jedné do třiceti, dále pak desítek do stovky, tisíce, milionu, miliardy a biliónu. Také je přiložen Slib věrnosti Spojeným státům americkým zakreslený ve znacích systému (viz obr. 9).

Obrázek 7: Jednoruční prstová abeceda (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 1).

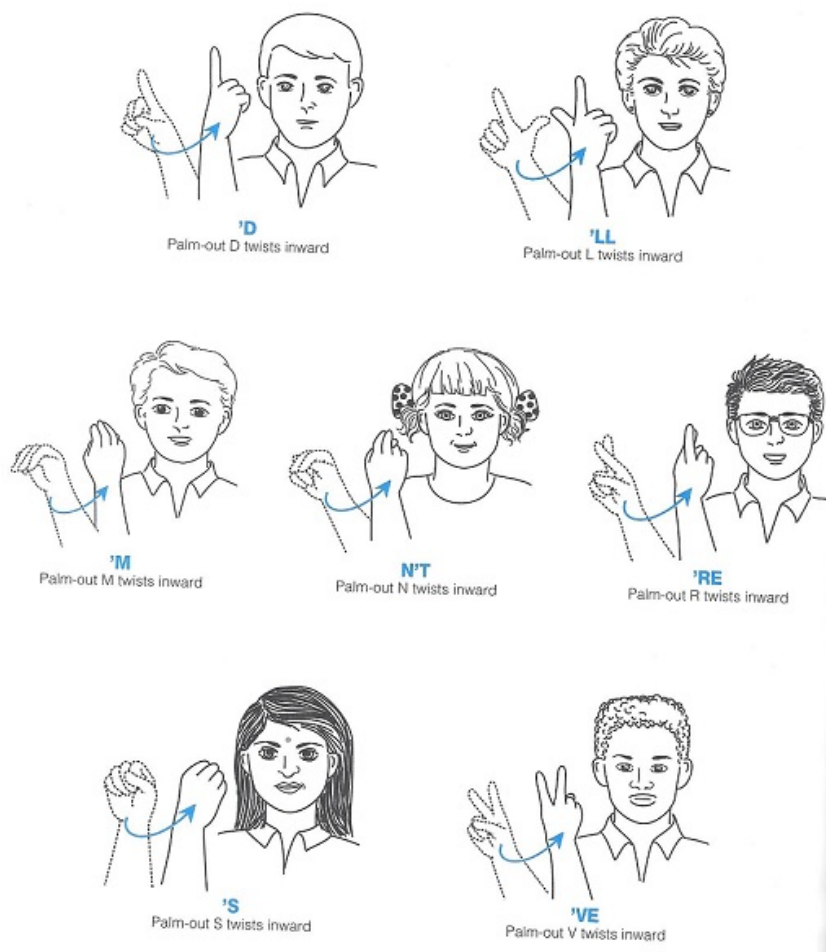
Obrázek 8: Tvary ruky, které nevychází z prstové abecedy (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XXIII).

Obrázek 9: Ztvárnění Slibu věrnosti Spojeným státům Americkým (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XXIV, XXV).

Ve slovníkové části publikace jsou podstatná jména, přídavná jména, zájmena, slovesa, příslovce a spojky. V úvodu slovníkové části publikace jsou přiloženy obrázky znaků pro sedm stažených tvarů (viz obr. 10) a osmdesátí sedmi afixů (viz obr. 11). Z toho je tedy zřejmé, že se v tomto systému znaky stažených tvarů a afixů přidávají ke znakům za účelem přesné prezentace anglické věty.

CONTRACTIONS

Obrázek 10: Znaky pro stažené tvary (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 6).

AFFIXES

Obrázek 11: Příklad obrázků pro znaky afixů (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 7).

Publikace obsahuje i vysvětlivky šípek vyjadřujících pohyb znaku, instrukce ohledně samotného znakování – praváci používají jako aktivní ruku pravou, levá slouží jako ruka pasivní a leváci naopak. Autorky zde také upozorňují na to, aby nedocházelo k náhodnému střídání aktivní ruky. U hesel reprezentujících homonyma je symbol hvězdičky, který znamená, že pro všechny významy existuje pouze jeden znak a jeho význam může být přenesen pomocí

„kreativního znakování“, tedy např. změnou místa artikulace.¹⁹ Další symbol, který se zde vyskytuje, je symbol korunky, který označuje „hlavu znakové rodiny“. Znakovou rodinou se rozumí soubor znaků, které mají podobný význam nebo formu. Hlavou znakové rodiny bývá nejčastěji nejobecnější znak. Ostatní znaky skupiny jsou ve slovníku vždy odkazovány na hlavu znakové rodiny. Seznam znakových rodin je umístěn na konec slovníku.²⁰ Tento systém znakových rodin je vytvořen pro snadnější orientaci ve slovníkové části publikace. Pokud pro jedno anglické lemma existuje více znaků v SEE 2, jsou ve slovníku uvedeny všechny alternativy.

Příložené ztvárnění Slibu věrnosti Spojeným státům Americkým ve znacích systému (viz obr. 9) nám dává náhled na to, jak produkce v systému SEE 2 vypadá. Je dodržen slovosled anglické věty a do znaků jsou transliterována všechna slova, a to včetně předložek, spojek, i členů. Samy autorky v publikaci uvádějí, že jedním z principů znakování v SEE 2 je dodržování pevného anglického slovosledu a znakování přesných anglických vět, a to včetně idiomů. Je potřeba vyjádřit i flexi slov. Některá slova se morfematically nerozkládají, například slovo *stands* (*stojí*) je reprezentováno jedním znakem. Slovo *indivisible* (*nedělitelný*) je však rozloženo na tři morfémy a každý z nich je reprezentován jedním znakem. Není uvedeno žádné pravidlo, jakým se tedy máme při překladu řídit, která slova je třeba rozkládat a která ne. Předpokládáme tedy, že pokud je slovo ve slovníku zastoupeno znakem, využijeme ho. Pokud slovo své zastoupení ve slovníku nemá a jedná se o slovo s více morfémy, přeloží se tyto jednotlivé morfémy, pokud máme ve slovníku znaky pro jeho afixy. Další variantou je vytvořit si znak nový.

Gustason a Zawolkow (1995, s. XV, XVI) chápou, že každý uživatel systému se může setkat s potřebou **vytvoření nového znaku**, a doporučují, aby se každý nový znak před zveřejněním prodiskutoval s výzkumníky SEE 2. Také vytvořily doporučení pro vytváření nových znaků:

1. vyhledat již existující znak v jiných textech znakových systémů;

¹⁹ Např. *bark* (*štěkat, kůra*) se vyjadřuje stejným znakem ve všech kontextech. Myslíme-li význam *bark* (*štěkat*), artikulujeme znak u úst. Pokud myslíme *bark* (*kůra*), artikulujeme znak v neutrálním prostoru. (Gustason, Zawolkow, 1994, s. XX)

²⁰ Např. hlavou znakové rodiny je slovo *danger* (*nebezpečí*) a do této znakové rodiny patří slova *harm* (*újma*), *risk* (*risk*), *threat* (*výhrůžka*) (Gustason, Zawolkow, 1994, s. 421).

2. modifikovat již existující znak s podobným významem – vyjádřením prvního písmena cílového slova prstovou abecedou před již existujícím znakem s podobným významem;

3. vyjádřit cílové slovo prstovou abecedou – záleží na věku dítěte, se kterým se komunikuje a na jeho schopnosti čtení;

4. pokud žádná z předchozích možností není uskutečnitelná a je nutné vymyslet nový znak, je třeba držet se některých **principů ASL**:

a) znak musí mít stejné parametry jako znaky ASL, a to místo artikulace, tvar ruky, pohyb a orientaci dlaně a prstů, které se vyskytují v ASL,

b) znak musí splňovat pravidla symetrie a dominance,

c) jeden znak se může skládat maximálně ze dvou tvarů ruky,

d) znaky s kontaktem na těle se artikulují na povolených částech těla – na hlavě, na trupu, na paži nebo na dlani, a pokud má jeden znak více kontaktů s tělem, musí všechny být na téže části těla,

e) některé znaky, které jsou si významově podobné, jsou tvořeny stejným nebo podobným způsobem, například mají stejný pohyb a liší se pouze tvarem ruky – při vytváření nových znaků je potřeba tyto způsoby tvoření brát v potaz,

f) v ASL se často vyskytují dvojice znaků, z nichž jeden znak ve větě zastupuje podstatné jméno a druhý sloveso – znaky pak mají stejné tvary ruky, místo artikulace a orientaci dlaně a prstů, ale liší se pohybem. Podstatná jména se artikulují krátkým opakovaným pohybem a slovesa se artikulují buď bez pohybu, anebo jedním souvislým pohybem. Při tvoření nových znaků je pro efektivní využití SEE 2 vhodné držet se těchto struktur,

g) stejných principů se má využívat i při vytváření složenin. V ASL se složeniny vytváří buď lexikálně, nebo gramaticky. Lexikálním skládáním vzniká znak spojením několika znaků, jejichž pohyb je redukovaný.²¹ Gramatickým skládáním spojujeme dva znaky za účelem vytvoření znaku nového.²²

²¹ Např. znak pro slovo *fruit* (*ovoce*) se tvoří složením znaků pro slova *apple* (*jablko*), *orange* (*pomeranč*), *banana* (*banán*) (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XVII).

²² Např. znak pro slovo *cardiology* (*kardiologie*) se vytvoří spojením znaků pro slova *heart* (*srdce*) a *study* (*studie*) (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XVII).

5 Linguistics of Visual English (L. O. V. E.)

5.1 Historie L. O. V. E.

Původní skupina výzkumníků znakových systémů se potýkala s problémy ohledně zápisu jejich systémů, respektive samotných znaků. Aby se mohl systém využívat celoplošně, bylo třeba ho podrobně popsat. Většina členů se přikláněla k variantě zachycovat znaky pomocí obrázků a slovních popisů znaku. (Gustason, 1990)

Tímto problémem se zabýval i **Dennis Wampler**, člen původní výzkumné skupiny (Baker-Shenk, Cokely, 1991). Ten věřil, že znak může být z psané formy správně pochopen jen pomocí systému symbolů pro parametry znaku (notačního zápisu), podobně jako u Stokoeho.²³ Upravenou formu symbolů využívala se Stokoeho souhlasem i původní skupina výzkumníků znakových systémů, ale znaky zapsané tímto způsobem nebyly správně interpretovány a tento způsob zápisu považovali za nepraktický, co se týče jeho využití ve vyučování. David Anthony ve své knize o SEE 1 také využíval notační zápis, ale v kombinaci se slovním popisem znaku. Dennis Wampler přikládal zápisu znaků pomocí symbolů značnou důležitost a rozhodl se začít na něm pracovat sám. V létě v roce 1971 vznikla práce *Linguistics of Visual English*. (Gustason, 1990)

Podle WheiPing Lou (1998) byl tento systém navržen pro využití u předškolních dětí. Nomeland a Nomeland (2012) tvrdí, že tento systém byl využíván jen velmi krátce.

5.2 Struktura L. O. V. E.

Sám Wampler (1971b) definuje L. O. V. E. jako přístup k vizuální angličtině, který ji lingvisticky rozvíjí pomocí specifických pravidel a principů. Tyto principy stručně vysvětluje ve své brožuře *Linguistics of Visual English: An introduction* (1971a).

Podle Wampler (1971a) je pro neslyšící dítě nezbytné, aby ve vzdělávání přišlo s angličtinou do kontaktu přes vizuální systém založený na syntaxi angličtiny, protože je podle něj nemožné, aby si dítě osvojilo angličtinu jen

²³ Stokoe ve své práci o ASL popsal parametry znaku – rozložil znak na komponenty, které nazval cherémy. Zároveň vytvořil notační systém, ve kterém tyto cherémy zapisoval. (Stránky doktorandů Ústavu českého jazyka a teorie komunikace, 2004)

z odezírání. Pro svůj systém využívá znaků z ASL, přidává tzv. „vizuální symboly“ např. pro vyjádření slovesných časů, vytváří nové znaky pro slova, pro která v ASL znak není, a pro synonyma, která se v ASL vyjadřují jen jedním znakem. Dalším důležitým principem tohoto systému je dodržování slovosledu anglické věty. Anglická homonyma je v tomto systému vždy nutno vyjádřit stejným znakem, i když pro různé významy homonym v ASL znaky existují. Význam musí být odvozen z kontextu.

Wampler (1971a) se v tomto systému snaží reprezentovat znakem ne slova, ale morfémy. Každý morfém je v systému reprezentován znakem, respektive pohybem, tvarem ruky a místem artikulace.

Pro tento systém vytvořil Wampler (1971a) **tři kritéria**, podle kterých je nutno rozhodnout, jakým způsobem se bude znak vyjadřovat. Tato kritéria jsou **zvuk, psaná forma a význam**. Pokud se dvě slova shodují minimálně ve dvou kritériích, vyjadřují se stejným znakem.²⁴ Stejný princip pak funguje nejen pro slova, ale i pro morfémy. Pro afixy je rozhodujícím kritériem význam, pokud afixy mají stejný význam, vyjadřují se stejně.²⁵

Slovesa v minulém čase mají v angličtině dva morfémy, jeden pro infinitiv slovesa a druhé pro přičestí minulé, proto jsou v systému vyjádřeny dvěma znaky reprezentující oba morfémy. Stejně tak jsou minimálně dvěma znaky vyjadřovány složeniny, jejichž význam odpovídá významům obou částí složeniny. Pokud se význam složeniny liší od významů částí složeniny, vyjadřuje se jiným znakem, jako by byla jednomorfémové slovo. (Wampler, 1971a)

Pro rozlišení významů synonym, pro která nejsou vytvořeny různé znaky, se v systému využívá prstová abeceda. Synonyma se pak vyjadřují stejným znakem, ale změní se tvar ruky tak, aby odpovídal tvaru ruky počátečního písmena slova v prstové abecedě. (Wampler, 1971a)

Některá slova jsou v ASL často reprezentována dvěma znaky,²⁶ ale v systému se vyjadřují jen jedním znakem, aby byla jasná forma slova v angličtině a dodrželo se pravidlo jeden znak = jeden morfém. Stejně to platí i naopak, slova,

²⁴ Např. slovo *wind* (*vítr*) a slovo *wind* (*natáhnout – hodiny*) – obě vypadají stejně, ale zní rozdílně a mají rozdílný význam, proto se vyjadřují jiným znakem. Nebo slovo *run* (*běhat*) nebo *run* ve slovním spojení *run out* (*dojít*) – obě vypadají stejně, zní stejně, ale význam je jiný. Dvě kritéria se shodují a slova jsou pak vyjadřována stejným znakem. (Wampler, 1971a)

²⁵ Např. sufixy *-ible* a *-able* mají v angličtině stejný význam, proto jsou vyjadřovány stejným znakem (Wampler, 1971a).

²⁶ Např. slovo *sister* (*sestra*) se v ASL vyjadřuje znaky pro slova *girl* (*děvče*) a *same* (*stejný*) (Wampler, 1971a).

která jsou v ASL vyjádřena jen jedním znakem, ale v angličtině obsahují dva morfémy, jsou v systému zastoupena dvěma znaky pro každý morfém. (Wampler, 1971a)

Ke znakům pro morfémy se v systému připojují znaky pro afixy, např. znak pro sufix plurálu pravidelných podstatných jmen. V případě nepravidelného tvoření plurálu podstatných jmen se v systému zdvojí pohyb znaku. Pro vyjádření minulého času se využívá znaku pro sufix minulého času nebo pro sufix přičestí minulého nezávisle na tom, jestli se v angličtině sloveso časuje pravidelně nebo nepravidelně. Pokud pro nějaký afix není vytvořen znak, vyjádří se afix pomocí prstové abecedy a připojí se ke znaku. (Wampler, 1971a)

Wampler (1971b) uvádí, že se v následujících letech chystá publikovat tzv. list morfémů, kde bychom našli znaky systému zapsané notačním zápisem, ale tento list morfémů není v současné době dohledatelný a není vyloučeno, že k jeho publikaci ani nikdy nedošlo. Známe tedy jen principy systému, ale bez náhledu na znaky není možné systém komplexně popsat. Vzhledem k nedostupnosti znaků systému je očividné, že systém se v dnešní době nikde nevyužívá.

6 Signed English (SE)

6.1 Historie SE

Na tomto systému pracovala skupina pedagogů Gallaudetovy univerzity a to pod vedením **Harryho Bornsteina**. Vytvořili projekt **Signed English**, na kterém původně pracovalo několik výzkumníků, ale postupně od projektu ustupovali a zůstali jen Harry Bornstein a **Karen L. Saulnier**. K práci na systému pak přispěli i další profesori Gallaudetovy univerzity, několik umělců a dalších autorů. (Bornstein, 1990)

V době, kdy počala práce na tomto systému, již byly vytvořené systémy SEE 1, SEE 2 a L. O. V. E. Bornstein s nimi příliš nesympatizoval, dle jeho mínění byly příliš složité, příliš zaměřené na reprezentaci zvuku a formy anglických slov a neposkytovaly materiály vhodné pro výuku studentů různých věkových kategorií. Systém Signed English byl tedy vytvořen proto, aby se stal manuální paralelou mluvené angličtiny, a aby byl jasný význam sdělení pro všechny účastníky komunikace. (Bornstein, 1990)

SE je vzdělávací nástroj navržený pro komunikaci s dětmi se sluchovým postižením a umožňuje jim kontakt s kompletním modelem anglického jazyka. Autoři se domnívali, že by tento systém mohl vyřešit problém neslyšících dětí vyrůstajících ve slyšící rodině. Tyto děti často i několik let nepřichází do kontaktu s žádným jazykem a vytváří si tak určitý jazykový deficit. Tento systém jsou rodiče schopni naučit se poměrně rychle, upravit ho potřebám dítěte a vytvořit mu tak přijatelné jazykové prostředí, ve kterém má dítě příležitost naučit se anglickému jazyku. SE ale může být také využit jako prostředek komunikace mezi dvěma mluvčími. (Bornstein, 1990)

V rámci tohoto systému vznikaly materiály zaměřené na děti a na uživatele se speciálními vzdělávacími potřebami²⁷, mezi prvními byl slovník *The Signed English Dictionary for Preschool and Elementary Levels* (Bornstein, 1975) s 2200 hesly, dále *Basic Preschool Dictionary* (Bornstein, Saulnier, 1983) obsahující 980 hesel a *The Comprehensive Signed English Dictionary* (Bornstein, Hamilton a Saulnier, 1983) s 3100 hesly. Kromě materiálů pro děti vydali autoři i slovníky pro rodiče a pedagogy. V roce 1984 vyšlo první vydání slovníku *The Signed*

²⁷ Např. pro neslyšící děti s určitým přidruženým postižením.

English Starter (Bornstein, Saulnier, 1995), dále pak slovník *The Signed English Schoolbook* (Bornstein, Saulnier, 1987). Další z publikací, která k tomuto systému vyšla, nebyla slovníkem, nýbrž obrázkovým ztvárněním pohádky o Červené Karkulce (*Little Red Riding Hood*) (Bornstein, Saulnier, 1990), neboť jak již bylo zmíněno, systém byl vytvořen především pro děti se sluchovým postižením, a to i děti velmi raného věku. Všechny tyto publikace byly vydány pod záštitou Gallaudetovy univerzity. (Bornstein, 1990) K některým publikacím byly vytvořeny i videokazety.

V těchto publikacích se vyskytují tři různé jazykové úrovně. První úroveň je určena pro nejmenší děti, obsahuje základní slovní zásobu, fráze a jednoduché věty, které souvisí s každodenním životem dítěte a jeho zkušenostmi. Druhá jazyková úroveň zahrnuje popis nejčastějších dětských témat a ve třetí úrovni se vyskytují nejznámější pohádky, které už mají komplikovanější děj a sofistikovanější slovní zásobu. Přesto však kompletní verze systému SE není určena pokročilejším a starším studentům, ale naopak dětem od nejtítlejšího věku. Redukované verze systému se ukázaly být vhodné spíše pro adolescenty a dospělé, a to z toho důvodu, že tito mluvčí už mají určitou znalost anglického jazyka, využívají znakové systémy spíše pro úspěšný přenos sdělení a nevyužívají ho jako model reprezentující angličtinu. (Bornstein, 1990)

Nomeland a Nomeland (2012) uvádí, že v některých částech USA se tento systém stále využívá.

6.2 Struktura SE

V systému SE se vyskytují dva typy znaků – **znaková slova** (*sign words*) a **znakové značky** (*sign markers*). Každé znakové slovo zastupuje jeden význam slova anglické slovní zásoby. Znaková slova jsou produkována ve stejném pořadí, jako by byla produkována v anglické větě – dodržují slovosled angličtiny. Znakové značky jsou přidávány k znakovým slovům, a to za účelem vyjádření gramatických kategorií angličtiny – např. vyjádření slovesného rodu, čísla, času. V tomto systému jich je celkem 14 a byly vytvořeny k reprezentaci nejčastějších změn tvaru slova. (Bornstein, 1990)

Pro hlubší náhled do struktury využijeme páté vydání publikace *The Signed English Starter* od Harry Bornsteina a Karen L. Saulnier z roku 1995. Tato

publikace je určena pro využití v domácím prostředí, tedy pro rodiny s neslyšícími dětmi, ale zároveň je vhodná i pro výuku angličtiny ve školním prostředí. Podle autorů může mít systém dvě funkce – může sloužit jako model angličtiny a může sloužit jako prostředek komunikace. Heslář obsahuje přibližně 900 hesel a tento počet autoři považují za dostatečný pro osvojení základu systému. Systém je navržen tak, aby jeho produkce byla doprovázena mluvenou řečí. Autoři zdůrazňují, že systém je možné si individuálně přizpůsobit potřebám dítěte. Pokud dítě už ovládá určité aspekty angličtiny, není nutné tyto vizuálně vyjadřovat. Autoři si většinu znaků vypůjčili z ASL, a pokud pro jedno anglické slovo existují v ASL dva znaky, vybrali pro potřeby systému pouze jeden, který považovali za jednodušší. Některé znaky vypůjčené z ASL určitým způsobem modifikovali, aby lépe vyhovovaly účelům systému. Dále nabádají čtenáře, aby při potřebě použití znaku, který není ve slovníku, postupovali tím způsobem, že znak vyjádří prstovou abecedou. Stejně tak je tomu u produkce znaků reprezentujících anglická slova s afixy – pokud ve slovníku není pro daný afix znaková značka, je lepší vyjádřit afix a následně i zbytek slova prstovou abecedou.

Jak již bylo zmíněno, v systému se využívá čtrnácti znakových značek. Podle autorů se díky těmto značkám dítě naučí vyjadřovat plurál a používat minulý čas. Pokud se však jedná o děti se speciálními studijními potřebami, u kterých se předpokládá, že v dospělosti dosáhnou pouze základní znalosti jazyka potřebné ke komunikaci, např. děti s určitou mentální retardací nebo děti autistické, doporučuje se využívat co nejméně značek nebo je nevyužívat vůbec a používat jednoduché věty.

Znakové značky

1. značka pro vyjádření sufixu plurálu podstatných jmen *-s*
2. značka pro vyjádření nepravidelného tvoření plurálu podstatných jmen
3. značka pro vyjádření sufixu minulého času pravidelných sloves *-ed*
4. značka pro vyjádření sufixu minulého času nepravidelných sloves
5. značka pro vyjádření sufixu třetí osoby singuláru u sloves *-s*
6. značka pro vyjádření posesivního sufixu podstatných jmen *- 's*
7. značka pro vyjádření sufixu slovesné průběhové formy *-ing*
8. značka pro vyjádření přičestí minulého
9. značka pro vyjádření sufixu přídavných jmen *-y*

10. značka pro vyjádření sufixu příslovčí *-ly*
11. značky pro vyjádření deverbativních sufixů podstatných jmen – značka vyjadřující osobu a značka vyjadřující věc
12. značka pro vyjádření komparativního sufixu přídavných jmen *-er*
13. značka pro vyjádření superlativního sufixu přídavných jmen *-est*
14. značka pro vyjádření protikladu prefixem *un-*

 <p>regular plural nouns: -s bears, houses</p>	 <p>irregular plural nouns: (sign the word twice) children, sheep, mice</p>	
 <p>regular past verbs: -ed talked, wanted, learned</p>	 <p>irregular past verbs: (sweep RH open B, tips out, to the right) saw, heard, blew</p>	
 <p>3rd person singular: -s walks, eats, sings</p>	 <p>possessive: -'s cat's, daddy's, chair's</p>	
 <p>verb form: -ing climbing, playing, running</p>	 <p>participle: fallen, gone, grown</p>	
 <p>adjective: -y sleepy, sunny, cloudy</p>	 <p>adverb: -ly beautifully, happily, nicely</p>	
 <p>agent (person): (sign made near the body) teacher, actor, artist</p> <p>agent (thing): (sign made away from the body) washer, dryer, planter</p>		
 <p>comparative: -er smaller, faster, longer</p>	 <p>superlative: -est smallest, fastest, longest</p>	 <p>opposite of: un- (made before the sign word, as a prefix) unhappy, unimportant</p>

Obrázek 12: Přehled znakových značek (Bornstein, Saulnier, 1995, s. xii, xiii).

Pokud je třeba vyjádřit sufixy, vytvořili autoři značky pro tyto sufixy, stejně tak vytvořili značky pro vyjádření všech ostatních gramatických kategorií, s výjimkou plurálu nepravidelných podstatných jmen, který se vyjadřuje zdvojeným pohybem znaku. (Bornstein, Saulnier, 1995)

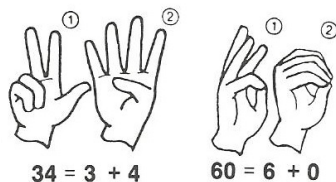
Nedílnou součástí tohoto systému je i jednoruční prstová abeceda. Jsou zde obrázky znaků pro jednotlivá písmena. Autoři vyzývají, aby se prstová abeceda využívala vždy, když není dostupný znak pro určité slovo. Stejně tak doporučují vyjadřovat prstovou abecedou vlastní jména, ale zmiňují se i o jmenných znacích pro osoby a způsobech jejich tvoření.²⁸ (Bornstein, Saulnier, 1995)

Součástí publikace jsou i obrázky znaků pro číslovky od nuly do dvaceti devíti, je vysvětlen princip vyjadřování číslovek od třiceti do devadesáti devíti, jsou zde obrázky znaků pro číslovky sto, tisíc, milion a principy pro vyjadřování řadových číslovek a zlomků (viz obr. 13).

²⁸ Bornstein a Saulnier (1995) zmiňují dva způsoby tvoření. První nazývají Inicialce (Initialization) a jmenné znaky se zde tvoří vyjádřením prvního písmena jména osoby jednoruční prstovou abecedou. Toto písmeno se pak artikuluje na viditelném místě nad úrovní pasu, většinou před hrudí, ale i na hlavě, kdy mužská jména se artikuluje na čele, kde se artikuluje i znak pro slovo *muž* (*man*), a ženská jména se artikuluje na bradě, kde se artikuluje i znak pro slovo *žena* (*woman*). Druhý způsob využívá stejné principy umístění znaku jako způsob první, ale kombinuje se s určitým povahovým či vzhledovým rysem osoby – respektive se znakem pro tento rys.

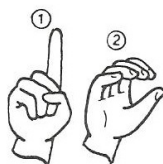
30-99

Thirty through ninety-nine:
Sign by forming the two figures that comprise the number.

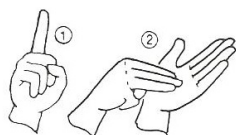
100

One hundred:
Form the number 1, then C with right hand.

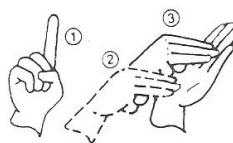
1,000

One thousand:
Form the number 1 with RH. Then place tips of right M in left palm.

1,000,000

One million:
Form the number 1 with RH. Then place tips of right M in left palm. Bounce tips forward once (twice for billion).

Ordinal Numbers

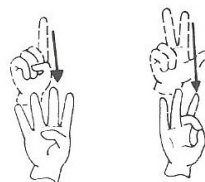
Sign 1st through 9th by signing the number (palm out) then twisting to palm in.

8th

Fractions

Sign the numerator then lower hand slightly and sign the denominator.

1/4

3/8

Obrázek 13: Popis vyjadřování číslovek (Bornstein, Saulnier, 1995, s. xix).

Následují vysvětlivky k heslové stati v slovníkové části publikace. Využívají se zkratky RH (right hand = pravá ruka) a LH (left hand = levá ruka), jsou pojmenovány všechny prsty ruky, využívají se názvy pro tvary ruky vycházející z prstové abecedy a ze znaků pro číslovky. Jsou zde obrázky a pojmenování dalších pěti tvarů ruky, které nevychází z prstové abecedy. Autoři také vysvětlují ilustrace pohybu, kdy ruka nakreslená přerušovanou čarou značí počáteční tvar a pozici ruky a ruka nakreslená plnou čarou pak tvar a pozici finální. Ilustrace jsou doplněny šipkami, jejichž funkce jsou také vysvětleny.

Heslová stať obsahuje lemma v angličtině, ilustrovaný obrázek figuranta a slovní popis. Na obrázku je znak zachycen většinou z předu, občas je figurant zachycen z poloprofilu, na některé znaky je nahlíženo z profilu (viz obr. 14)

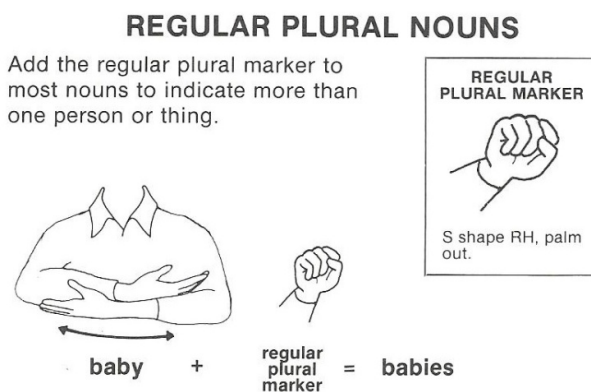

Obrázek 14: Ukázka ze slovníkové části publikace (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 6).

Hesla jsou dělena do kapitol podle témat a v kapitolách jsou řazena spíše tematicky, ale bez jasného řádu. Celkem je ve slovníkové části 12 témat a v každé kapitole je i stručné vysvětlení způsobu vyjadřování znaků a znakových značek:

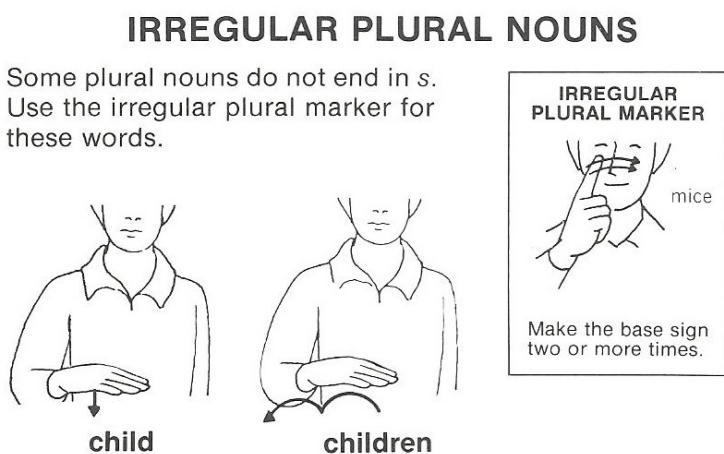
1. Lidé a zájmena

V této kapitole je vysvětleno používání plurálu u pravidelných podstatných jmen, kdy se ke znakovému slovu pro podstatné jméno připojí znaková značka pro sufix plurálu (viz obr. 15)

Obrázek 15: Vyjadřování plurálu pravidelných podstatných jmen (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 1).

V případě tvorby plurálu nepravidelných podstatných jmen se zdvojí nebo vícekrát opakuje původní pohyb znakového slova (viz obr. 16)

Obrázek 16: Vyjadřování plurálu nepravidelných podstatných jmen (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 1).

Některá slova pro označení lidí nebo lidských povolání se vyjadřují bez znakové značky, jsou pro ně vytvořena znaková slova (např. DENTIST (zubař) nebo MOMMY (maminka) (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 2).

Ke slově pro označení lidí nebo lidských povolání, pro která není vytvořeno znakové slovo, je nutno přidat znakovou značku pro

deverbativní sufix pro vyjádření osoby, který funguje stejně jako klasifikátor pro osobu ve znakových jazycích (např. TEACH (*učít*) + znaková značka pro příslušný sufix = *teacher* (*učitel*)) (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 2).

Pro vyjadřování přivlastňovacích zájmen se využívá znakového slova pro příslušné zájmeno a znaku pro písmeno s z jednoruční prstové abecedy (např. HER (*ona*) + s = *hers* (*její*)). (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 2)

2. **Věci**

Pro vyjádření vlastnictví věci se využívá znakové slovo pro vlastníka se znakovou značkou pro posesivní sufix (např. DADDY (*tatínek*) + znaková značka pro posesivní sufix = *daddy's* (*tatínkovo*)) (Bornstein, Saulnier, 1995, s.13). Pro vyjádření slov se sufixem *-er* využijeme znakové slovo a znakovou značku pro vyjádření deverbativního sufixu pro věci (např. WASH (*mýt*) + znaková značka pro příslušný sufix = *washer* (*pračka*)) (Bornstein, Saulnier, 1995, s.13).

3. **Pomocná slovesa a funkční slova**

Tato kapitola se věnuje pomocným slovesům *to be* (*být*), *to have* (*mít*) a *to do* (*dělat*). Tato slovesa jsou velmi frekventovaná, a proto autoři vytvořili znaková slova pro všechny tvary těchto sloves. Stejně tak se kapitola věnuje funkčním slovům, která jsou podle Bornsteina a Saulnier (1995) nezbytná pro předání správného významu anglické věty, jako jsou třeba členy, předložky, spojky.

Autoři zde vysvětlují, jak v systému vyjadřovat infinitiv – přidáním znaků pro písmena *t* a *o* z jednoruční prstové abecedy před znakové slovo pro sloveso, nebo přidáním znakového slova pro předložku *to* (*k*, *do*) před znakové slovo pro sloveso. Stažené tvary se pak tvoří přidáním znaku pro příslušné písmeno z jednoruční prstové abecedy ke znakovému slovu (např. stažený tvar *'d* se artikuluje znakem pro písmeno *d* z jednoruční prstové abecedy přidaným za znakové slovo, stažený tvar *'re* se artikuluje znakem pro písmeno *r* přidaným za znakové slovo). Pro stažené tvary frekventovaných sloves jsou vytvořena vlastní znaková slova (např. *I'm* (*já jsem*), *haven't* (*nemít*)...) (Bornstein, Saulnier, 1995, s.31).

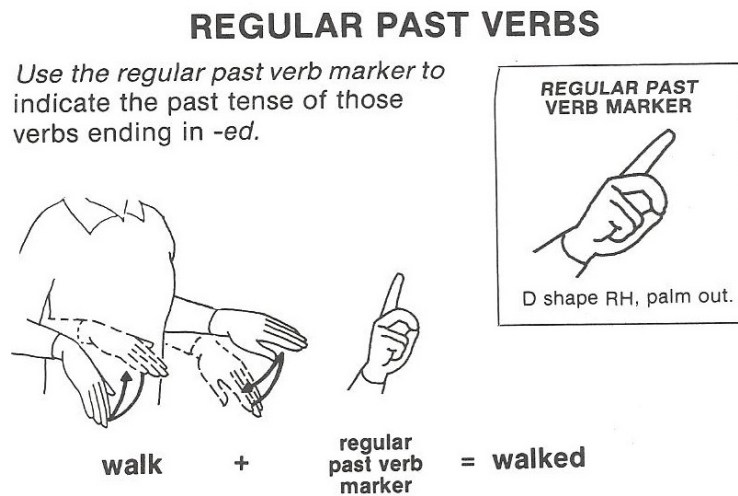
4. **Tělo**

V této kapitole se uvádí, že většina částí těla se v systému vyjadřuje

ukazováním vztyčeným ukazováčkem na danou část těla. Dále se zde vysvětluje vyjadřování bolesti určité části těla – využívá se znakového slova pro koncovku *-ache (bolest)* před místem na těle, kde se bolest vyskytuje (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 45).

5. Slovesa – 1

V této kapitole je vysvětleno používání minulého času u pravidelných sloves, kdy se ke znakovému slovu pro sloveso připojí znaková značka pro sufix minulého času pravidelných sloves (viz obr. 17)

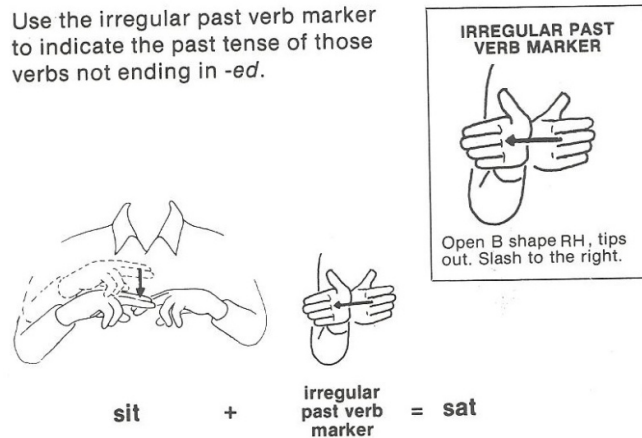

Obrázek 17: Vyjadřování minulého času u pravidelných sloves (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 59).

V případě tvorby plurálu nepravidelných sloves se ke znakovému slovu pro sloveso připojí znaková značka pro tvoření plurálu nepravidelných sloves.

IRREGULAR PAST VERBS

Use the irregular past verb marker to indicate the past tense of those verbs not ending in *-ed*.

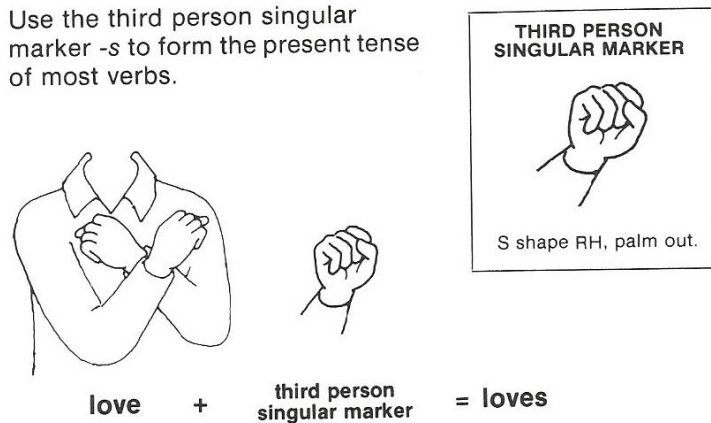
Obrázek 18: Vyjadřování minulého času u nepravidelných sloves (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 59).

6. Slovesa – 2

V této části se vysvětluje vyjadřování sufixu *-s* u třetí osoby singuláru u sloves, kdy se ke znakovému slovu pro sloveso připojí značka pro vyjádření sufixu třetí osoby singuláru u sloves.

THIRD PERSON SINGULAR VERB TENSE

Use the third person singular marker *-s* to form the present tense of most verbs.

Obrázek 19: Vyjadřování sufixu *-s* u třetí osoby singuláru u sloves (Bornstein, Saulnier, s. 73).

Dále se vysvětluje vyjadřování přičestí minulého, kdy se ke znakovému slovu pro sloveso připojí znaková značka pro vyjádření přičestí minulého (např. *BREAK* (*zlomit*) + znaková značka pro vyjádření přičestí minulého = *broken* (*zlomený*). (Bornstein, Saulnier, 1995, s.73)

7. Volný čas

V této kapitole se vysvětluje vyjadřování průběhového tvaru sloves, kdy

se ke znakovému slovu pro sloveso připojí znaková značka vyjadřující průběhovou formu slovesa (např. ICE-SKATE (*brusle*) + znaková značka vyjadřující průběhovou formu slovesa = *ice-skating* (*bruslení*)). Také jsou popsány složeniny a způsob jejich tvoření, kdy se spojí dvě znaková slova. Pro některé frekventovanější složeniny bylo vytvořeno vlastní znakové slovo (např. SOMETIMES (*někdy*)). Autoři také zmiňují některé složeniny, jejichž význam se liší od významů jejich částí (např. NOW (*ted*) + DAY (*den*) = *today* (*dnes*)). (Bornstein, Saulnier, 1995- s. 88, 89)

8. Příroda a zvířata

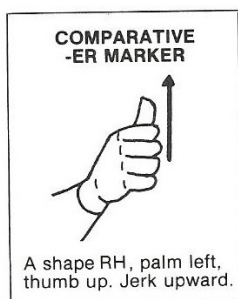
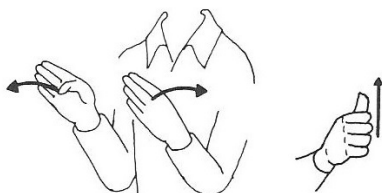
V této kapitole autoři vyzdvihují ikoničnost některých znaků. Také popisují, jakým způsobem se mění podstatná jména na jména přídavná – přidáním znakové značky pro sufix přídavných jmen ke znakovému slovu pro podstatné jméno (např. DIRT (*špína*) + znaková značka pro sufix přídavných jmen = *dirty* (*špinavý*)). Stejně tak popisují změnu přídavných jmen na příslovce – ke znakovému slovu pro přídavné jméno se připojí znaková značka pro vyjádření suffixu příslovci (např. HAPPY (*šťastný*) + znaková značka pro vyjádření suffixu příslovci = *happily* (*šťastně*)). (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 106)

9. Popis

Bornstein a Saulnier (1995) v této části popisují tvoření komparativu a superlativu adjektiv, kdy se ke znakovému slovu pro přídavné jméno přidá znaková značka pro komparativní nebo superlativní sufix, případně se ke znakovému slovu přidá znakové slovo pro slovo *more* (*více*) nebo *most* (*nejvíce*).

COMPARING TWO PEOPLE OR THINGS

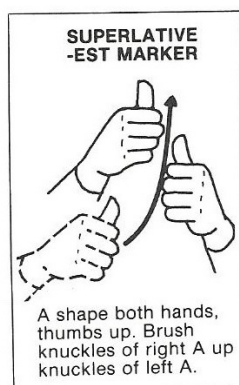
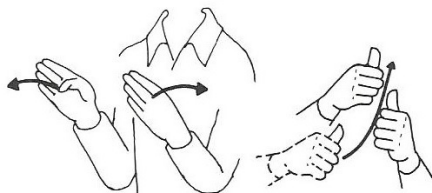
To sign the comparative form of an adjective, add the comparative *-er* marker to the base sign.

big + **comparative -er marker** = **bigger**

COMPARING THREE OR MORE PEOPLE OR THINGS

To sign the superlative form of an adjective, add the superlative *-est* marker to the base sign.

big + **superlative -est marker** = **biggest**

Obrázek 20: Vyjadřování komparativu a superlativu adjektiv (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 124).

Také zde popisují tvoření protikladů, kdy se před znakové slovo vloží znaková značka pro vyjádření protikladu (např. znaková značka pro vyjádření protikladu + HAPPY (*šťastný*) = *unhappy* (*nešťastný*)) (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 125).

10. Jídlo

Autoři zde vyzdvihují některé zvláštní složeniny související s jídlem, např. LEMON (*citrón*) + DRINK (*nápoj*) = *lemonade* (*limonáda*) (Bornstein, Saulnier, 1995, s.142).

11. Cestování

Autoři poukazují na jeden z rysů ASL, kdy jsou některé z významově

podobných znaků artikulovány téměř stejně, jen se změnou jednoho parametru znaku (např. znaky slova *drive* (řít), *car* (auto) a *truck* (nákladní auto) se v ASL liší jen malou změnou pohybu). Pro účely systému však autoři znaky pro tato slova odlišili ještě více, aby byl rozdíl ve významu zřetelnější. Kromě pohybu změnili u znaků i tvar ruky a to tak, aby souvisel s tvarem ruky pro první písmeno slova v angličtině (např. pro slovo *car* (auto) se stávající tvar ruky změní na tvar ruky odpovídající písmenu *C* v jednoruční prstové abecedě, pro slovo *truck* (nákladní auto) se změní stávající tvar ruky na tvar ruky odpovídající písmenu *T* v jednoruční prstové abecedě). (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 161)

Autoři také poukazují na to, že v ASL může být celá anglická věta reprezentována jen jedním znakem. Tyto znaky se v SE nevyskytují, každé slovo anglické věty musí být zastoupeno znakem. Stejně tak frazémy angličtiny – každé slovo frazému musí být reprezentováno znakem, přestože význam frazému nebude přenesen. Také je zde zmíněno vyjadřování některých protikladů, kdy se protiklad slova vyjádří opačným pohybem. (Bornstein, Saulnier, 1995)

12. Čas, peníze, útvary a příslovce

Na začátku této kapitoly jsou obrázky znaků pro dny v týdnu, které se tvoří kruhovým pohybem a tvarem ruky odpovídajícímu počátečnímu písmenu slova v angličtině, případně prvním dvěma písmenům slova. Měsíce se v systému SE mají vyjadřovat prstovou abecedou. Dále je zde zmíněno, jak vyjadřovat peněžní částky – opět je nutno vyjádřit celé slovní spojení tak, aby každé slovo bylo reprezentováno příslušným znakem. (Bornstein, Saulnier, 1995)

7 Pidgin Sign English (PSE)

Abychom se mohli zabývat tímto systémem, je primární definovat si termín pidžin. Pidžin je jazyk, který přirozeně vzniká při kontaktu dvou mluvčích různých jazyků. Většinou obsahuje určitou část slovní zásoby a strukturu obou jazyků. (Baker-Shenk, Cokely, 1991)

Systém Pidgin Sign English nemá jasně stanovená pravidla a existuje několik verzí tohoto systému. Je tedy kombinací některých prvků ASL a manuální reprezentace angličtiny a vzniká při kontaktu mezi neslyšícím mluvčím ASL a slyšícím Američanem, který plně neovládá ASL. (Baker-Shenk, Cokely, 1991)

Pidgin Sign English nebo někdy jen zkráceně, Sign English, je často využíván při diskuzích oficiálnějšiho charakteru. Mluvčí si vypůjčují znaky z ASL a řadí je do věty podle slovosledu angličtiny, manuálně vyjadřují některé aspekty gramatických kategorií angličtiny a zároveň vyjadřují tolik gramatických kategorií ASL, kolik jim znalost jazyka dovolí. PSE může být simultánně doprovázen mluveným slovem nebo artikulací slov angličtiny. (Woodward, 1990)

Již bylo zmíněno, existuje několik verzí systému; některé se přibližují spíše angličtině a některé naopak spíše ASL. Neslyšící mají tendenci využívat více struktur gramatiky ASL (např. směrovost sloves) a méně gramatických prvků angličtiny (např. členy), slyšící naopak využívají více struktur angličtiny (např. používají sloveso být, při jejich projevu vznikají frazeologické kalky...) a jen málo struktur ASL. Vzniká tedy celé kontinuum PSE variet – některé více podobné struktuře ASL a naopak. Pravidla tohoto systému ani nemohou být stálá – odvíjejí se od toho, jak dobře umí slyšící „znakovat“, jak dobře zná neslyšící gramatiku angličtiny, záleží na situaci i na tématu. (Baker-Shenk, Cokely, 1991)

PSE se liší od výše zmíněných znakových systémů, v první řadě není systémem uměle vytvořeným, ale vyvíjel se přirozeně na základě potřeby komunikace mluvčích dvou jazyků. Nemá tedy reprezentovat gramatiku angličtiny, slova tohoto systému nemusí „znít“ ani „vypadat“ jako anglická slova – mají za úkol přenést spíše význam než formu. Systém PSE má za úkol umožnit úspěšnou komunikaci, nikoliv přesně reprezentovat angličtinu. Také je důležité uvědomit si, že PSE slouží účelům komunikace, nikoliv pedagogickým účelům, a proto je jako jediný všeobecně přijímán americkou neslyšící komunitou, čemuž tak u ostatních uměle vytvořených systémů není. (Baker-Shenk, Cokely, 1991)

8 Srovnání znakových systémů

8.1 Srovnání systému SEE 1 a systému SEE 2

Oba systémy vznikly ve stejné době. Autoři systémů, Anthony, Gustason, Pftzing a Zawolkow zpočátku spolupracovali, ale později se názorově rozešli, a vznikly tedy dva odlišné systémy.

Jak již bylo řečeno, systém SEE 1 se v současnosti již nikde nevyužívá a od jeho vzniku zůstal statický. Systém SEE 2 se v některých amerických školách při výuce využívá a od jeho vzniku byl neustále rozvíjen.

Systém SEE 1 je velmi náročný na osvojení – prezentuje své znaky pouze notačním zápisem, který je velmi složitý a trvá dlouho, než v něm je člověk schopný plynule číst. Systém SEE 2 se prezentuje slovníky s obrázky znaků se slovním popisem, ze kterých je možné pochopit a naučit se znak poměrně rychle, a také se prezentuje internetovým slovníkem.

Systém SEE 1 je založen na velmi specifických principech, má stanovené velké množství přesných pravidel na vyjadřování různých gramatických kategorií angličtiny. Anthony vytvořil znaky pro většinu anglických afixů a reguluje používání téměř každého z nich. Je velmi náročné osvojit si všechna pravidla a při produkci se jimi řídit. Systém SEE 2 je mnohem intuitivnější, nemá stanovená přesná pravidla pro jeho používání. Autorky vytvořily znaky pro omezené množství nepoužívanějších afixů. K čistému ASL má trochu blíže systém SEE 2, protože využívá větší množství původních znaků z ASL a provádí na původních znacích menší množství změn, než je tomu u systému SEE 1. V systému SEE 1 je mnoho původních znaků ASL modifikovaných či zcela nahrazených.

8.2 Srovnání systému SEE 1 a systému L. O. V. E.

I tyto dva systémy vznikly ve stejném období a autoři zpočátku spolupracovali. Nomeland a Nomeland (2012) tvrdí, že Wampler, autor systému L. O. V. E., vycházel z Anthonyho systému SEE 1. Některé principy se u obou systémů skutečně shodují, ačkoliv systém L. O. V. E. přisuzuje znak každému jednomu morfému, zatímco SEE 1 má přesná pravidla, kdy přisoudit znak morfému a kdy celému slovu jako významové jednotce. Zároveň má systém SEE 1 mnohem propracovanější pravidla a více reguluje jejich používání.

Wampler ve svém systému kladl velký důraz na notační zápis, který na rozdíl od Anthonyho nevymyslel, ale vycházel z notačního systému od Stokoeho. Bohužel u systému L. O. V. E. není dostupný žádný náhled na znaky systému, což znemožňuje jeho využívání. Ani jeden ze systému se v současnosti nikde nevyužívá.

8.3 Srovnání systému SEE 1 a systému SE

Systém SE vznikl až po vytvoření systému SEE 1. Na rozdíl od SEE 1, který se v současnosti už nikde nepoužívá, je systém SE stále využíván. Anthony publikoval pouze jednu, i když velmi rozsáhlou publikaci. Bornstein a Saulnier vydali velké množství publikací, které jsou určeny pro celé věkové spektrum uživatelů.

Systém SE je také snadnější na osvojení než systém SEE 1, své znaky prezentuje ve velkém množství publikací pomocí obrázků a slovního popisu a byly vytvořeny i videokazety k určitým slovníkům.

Oba systémy celkem podrobně regulují principy používání systému. Zatímco systém SEE 1 využívá velké množství znaků vytvořených pro afixy a má mnoho pravidel, systém SE vytvořil pouhých čtrnáct znakových značek pro vyjádření nejdůležitějších gramatických jevů. Jeho osvojení a používání je proto mnohem jednodušší. Některé principy vyjadřování gramatických jevů mluveného jazyka jsou v obou systémech shodné, např. vytvoření znaku pro sufix minulého času či pro sufix přičestí minulého.

Systém SE je také více flexibilní, dokáže se přizpůsobit věku a potřebám dítěte. Systém SEE 1 je v tomto ohledu více statický.

Systém SE má také mnohem blíže k ASL, využívá např. znakovou značku, která funguje v podstatě jako klasifikátor ve znakových jazycích, většinu znaků převzal z ASL, a i když některé z nich modifikoval, tak v menší míře, než jak tomu bylo u SEE 1.

8.4 Srovnání systému SEE 2 a systému L. O. V. E.

Oba systémy vznikly ve stejném období a autoři zpočátku spolupracovali. Autorky systému SEE 2 se pak rozhodly pro vyvíjení systému, který se více

podobá ASL a Wampler, autor systému L. O. V. E., vycházel ze systému SEE1 a zároveň se zaměřoval na notační zápis znaků svého systému.

Systém SEE 2 se v současnosti stále využívá, od svého vzniku byl dále aktualizován. Systém L. O. V. E. se v současné době nevyužívá a není dostupný žádný náhled na jeho znaky. Systém SEE 2 se prezentuje publikacemi, které zachycují znaky v podobě obrázku se slovním popisem a také internetovým slovníkem.

Principy, které se využívají v systému L. O. V. E., jsou složité a velmi propracované. Systém SEE 2 nemá stanovená žádná přesná pravidla pro vyjadřování gramatických jevů, je více dynamický a uživatel si ho může přizpůsobit podle svých potřeb.

Systém L. O. V. E. se více odchyluje od čistého ASL, než jak je tomu u systému SEE 2, alespoň pokud lze posoudit z dostupného popisu jeho struktury. Velké množství původních znaků se v systému L. O. V. E. modifikovalo, zatímco systém SEE 2 je více než z poloviny tvořen čistými znaky z ASL, ke kterým přidává znaky pro afixy.

8.5 Srovnání systému SEE 2 a systému SE

Systém SE vznikl až poté, co byl vytvořen systém SEE 2. Oba systémy se v současnosti stále využívají.

Tyto systémy se prezentují publikacemi, ve kterých jsou znaky zakresleny pomocí obrázků se slovním popisem, systém SE i videokazetami a systém SEE 2 internetovým slovníkem. Systém SE navíc vytvářel publikace pro celé věkové spektrum uživatelů.

V systému SE je vytvořeno pouze čtrnáct znakových značek pro gramatické jevy angličtiny, jejichž používání je velmi striktně regulováno. Pro systém SEE 2 autorky vytvořily znaky pro více než osmdesát anglických afixů, ale nevytvořily žádné přesné instrukce jejich využívání, uživatel si může přizpůsobit systém podle svých potřeb.

Oba systémy využívají velké množství čistých znaků z ASL. Systém SE využívá i některých přirozených struktur znakového jazyka – např. znaková značka fungující podobně jako klasifikátory ve znakových jazycích, zdvojení pohybu znaku pro vyjádření plurálu, atd. Zároveň ale autoři systému SE nabádají,

aby při potřebě vyjádření slova, pro které není v systému znak, bylo toto slovo vyjádřeno prstovou abecedou. Autorky systému SEE 2 v tomto případě vybízejí k vytvoření nového znaku tak, aby odpovídal principům ASL.

8.6 Srovnání systému L. O. V. E. a systému SE

Systém SE vznikl až po vytvoření systému L. O. V. E., ačkoliv není jisté, zda byl systém L. O. V. E. skutečně dokončen. Systém L. O. V. E. se v dnešní době nevyužívá, systém SE stále ano.

Pro systém SE bylo vydáno několik publikací, ve kterých se znaky prezentují v podobě obrázků se slovním popisem, pro systém L. O. V. E. jsou dostupné pouze instrukce pro jeho používání, ze kterých je zřejmé, že znaky se zde mají prezentovat pomocí notačního zápisu.

Pro oba systémy jsou vytvořeny podrobné instrukce pro jejich používání, u systému L. O. V. E. jsou tyto principy podobné jako u systému SEE 1, pro systém SE je vytvořeno čtrnáct znakových značek a je podrobně popsáno jejich používání.

8.7 Srovnání systémů SEE 1, SEE 2, L. O. V. E. a SE se systémem PSE

Zatímco systémy SEE 1, SEE 2, L. O. V. E. a SE jsou uměle vytvořené za účelem vizualizace angličtiny, systém PSE je přirozený a vzniká při kontaktu mluvčího angličtiny a mluvčího využívajícího ASL. Nemá jasnou, statickou podobu, ale pohybuje se na celém spektru podob mezi angličtinou a ASL, podle toho, jak mluvčí ovládají jazyk svého komunikačního partnera. Systém PSE nemá za úkol vizualizovat angličtinu, ale slouží jako komunikační prostředek.

8.8 Srovnání znakových systémů SEE 1, SEE 2, L. O. V. E., SE a PSE

Přehledné srovnání systémů nalezneme v následující tabulce:

	Počet znaků	Speciální znaky	Vytvořená pravidla pro vyjadřování gramatických jevů	Prezentace znaků	1 znak =	Stále užívaný?
SEE 1	Přibližně 3000 znaků	Přibližně 130 znaků pro afíxy	Systém reguluje vyjadřování gramatických jevů	Vlastní notační zápis	1 morfém	NE
SEE 2	Více než 4500 znaků	Znaky pro 7 stažených tvarů a pro 87 afíxů	Téměř žádná	Ilustrovaný obrázek se slovním popisem	1 slovo nebo 1 morfém	ANO
L. O. V. E.	Neznámý	Neznámé	Systém reguluje vyjadřování gramatických jevů	Notační zápis (neznámý)	1 morfém	NE
SE	Více než 3000 znaků	14 znakových značek	Systém reguluje vyjadřování gramatických jevů	Ilustrovaný obrázek se slovním popisem	1 slovo/ 1 morfém	ANO
PSE	Neznámý	Individuální	Žádná	Žádný	1 slovo nebo více slov	ANO

Následně porovnáme některé znaky systémů²⁹ se znaky ASL. Pro tyto účely využijeme soudobého slovníku ASL od Martina L. A. Sternberga z roku 1981. Jsou vybrány takové znaky, které se vyskytují ve všech dostupných systémech. Vždy si uvedeme lemma, poté jeho znakové ekvivalenty v ASL a v jednotlivých systémech tak, jak jsou prezentovány, s přidaným slovním popisem v češtině. V popisech autoři uvádí pojmy pravá a levá ruka, pravou ruku ale můžeme považovat za ruku dominantní.

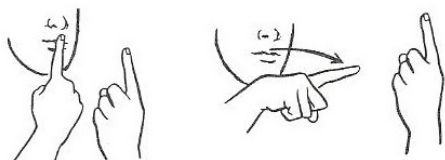
Answer (odpověď)

ASL:

Varianta 1

²⁹ Konkrétně systémů SEE 1, SEE 2 a SE. Podoba znaků systému L. O. V. E. je nám neznámá a systém PSE nemá stanovenou jasnou podobu znaků.

ANSWER 1 (än' sər; än' -), *n., v., -SWERED, -SWERING.* (Directing a reply from the mouth to someone.) The tip of the right index finger, held in the "D" position, palm facing the body, is placed on the lips, while the left "D" hand, palm also facing the body, is held about a foot in front of the right hand. The right index finger, swinging around, moves toward and stops in a pointing position a few inches from the left index fingertip. *Cf.* MAKE RESPONSE, REPLY 1, RESPOND, RESPONSE 1.

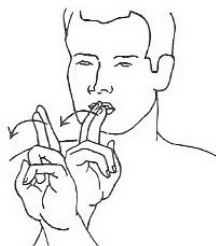

Obrázek 21: Znak pro slovo *answer* (odpověď) v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 29).

Obě ruce jsou ve tvaru „D“ (vztyčený ukazováček, zbytek prstů v pěst), ukazováček pravé ruky je v kontaktu se rty, dlaň směrem k tělu, ukazováček směřuje nahoru. Levá ruka je v neutrálním prostoru, dlaň směrem k tělu, ukazováček směřuje nahoru. Pohyb je uskutečněn pouze pravou rukou, ta se otočí tak, že dlaň směřuje dolů a ukazováček směřuje k levé ruce. Jedná se o směrové sloveso, pravá ruka vždy odkazuje k tomu, komu je „odpovídáno“.

Varianta 2

ANSWER 2, *n.* (The letter "R"; coming out of the mouth.) Both "R" hands are held before the face, with the right "R" hand at the lips and behind the left "R" hand. Both hands move forward simultaneously, describing a small upward arc. *Cf.* REACTION, REPLY 2, REPORT, RESPONSE 2.

Obrázek 22: Znak pro slovo *answer* (odpověď) v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 29).

Obě ruce jsou ve tvaru „R“ (ukazováček a prostředníček vztyčené, překřížené, zbytek prstů v pěst) dlaní směrem k tělu a prsty směrem nahoru. Pravá

ruka má kontakt se rty, levá ruka je za ní v neutrálním prostoru. Pohybují se obě simultánně směrem od těla, opisujíc přitom pomyslný oblouk.

SEE 1:

ANSWER

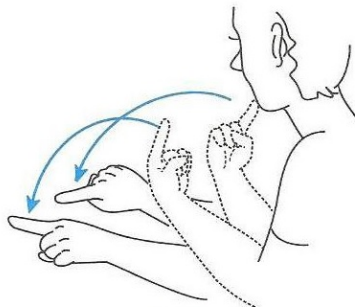
lru Iŕŭ//ldf Iđf: With the right index fingertip on the chin, flip both hands down and forward.
ANSWERŕ, ANSWERING, ANSWERED

Obrázek 23: Znak pro slovo *answer* (odpověď) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 330).

Obě ruce jsou ve tvaru „l“ (ukazováček vztyčený, zbytek prstů v pěst), dlaně směřují od těla a prsty nahoru, ukazováček pravé ruky je v kontaktu s bradou, levá ruka je v neutrálním prostoru za pravou rukou. Obě ruce se pohybují směrem dopředu a dolů tak, že dlaně směřují dolů a prsty od těla.

Znak se shoduje s první variantou znaku z ASL ve tvarech rukou, liší se pohybem, který se zde provádí oběma rukama, a orientací dlaní. Znak v tomto systému nevyužívá směrovost.

SEE 2:

ANSWER

Right index finger on chin, left palm-in index slightly ahead; both hands turn palm-down

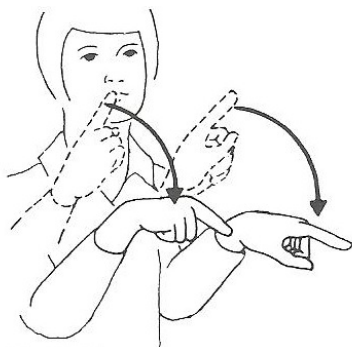
(see REPLY)

Obrázek 24: Znak pro slovo *answer* (odpověď) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 26).

Ukazováček pravé ruky je v kontaktu s bradou, levá ruka je umístěna v neutrálním prostoru před ní, obě ruce se pohybují tak, že se dlaně otočí směrem dolů.

Znak se shoduje s první variantou znaku z ASL ve tvarech rukou, liší se pohybem, na rozdíl od znaku z ASL se zde pohybují obě ruce směrem od těla a mění se orientace dlaní. Znak opět nevyužívá směrovost.

SE:

answer

One shape both hands, right index on mouth, left index a little in front of face. Move both forward ending with palms down.

Obrázek 25: Znak pro slovo *answer* (odpověď) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 40).

Obě ruce mají vztyčený ukazováček. Ukazováček pravé ruky je v kontaktu s bradou, levá ruka je v neutrálním prostoru před rukou pravou. Obě se pohybují směrem od těla tak, že dlaně se otočí směrem dolů.

Znak je shodný s první variantou znaku z ASL ve tvarech rukou, liší se orientací dlaní i prstů, liší se pohybem, který se v tomto případě provádí oběma rukama směrem od těla, a mění se orientace dlaní. Znak nevyužívá směrovost jako znak z ASL.

Body (tělo)

ASL:

BODY (bōd' ī), *n.* (The body is indicated.) One or both hands are placed against the chest and then are removed and replaced at a point a bit below the first. Cf. PHYSICAL.

Obrázek 26: Znak pro slovo *body* (tělo) v ASL (Sternberg, 1981, s. 75).

Znak může být artikulován buď jednou rukou, nebo oběma rukama, ruce jsou umístěné na hrudi a pohybem se přesouvají směrem dolů po oblouku, konečné místo artikulace je v oblasti břicha.

SEE 1:

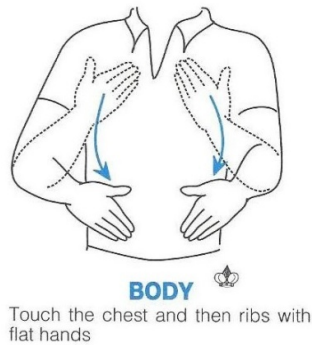
BOD
51r 51l: Touch first your chest and then your stomach
with both hands. BODIES, BODIED, BODILY, BODY

Obrázek 27: Znak pro slovo *body* (tělo) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 208).

Obě ruce jsou ve tvaru „5“ (dlaň rozevřená, prsty natažené) dlaněmi směrem k tělu a prsty k sobě. První kontakt je oběma rukama na hrudi, poté v úrovni žaludku. Takto je artikulován pouze kořen slova *bod*, znak pro sufix *-y* se za něj vkládá.

Znak pro kořen slova se shoduje znakem z ASL.

SEE 2:

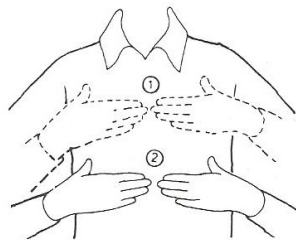

Obrázek 28: Znak pro slovo *body* (tělo) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 50).

Dlaně jsou natažené, počáteční kontakt je na hrudi, druhý v úrovni žebér.

Znak se téměř shoduje se znakem z ASL, podle obrázku je v tomto znaku pouze malá odchylka od znaku z ASL, a to v orientaci prstů.

SE:

body
Open B shape both hands, palms in, tips facing. Pat chest, then stomach.

Obrázek 29: Znak pro slovo *body* (tělo) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 46).

Obě dlaně jsou ve tvaru „B“ (dlaň rozevřená, prsty u sebe, natažené) dlaně jsou směrem k tělu, poklepu na hrud' a poté na břicho v oblasti žaludku.

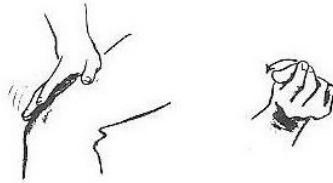
Znak je shodný se znakem z ASL.

Dog (pes)

ASL:

Varianta 1:

DOG 1 (dôg), *n.* (Patting the knee and snapping the fingers to beckon the dog.) The right hand pats the right knee, and then the fingers are snapped.

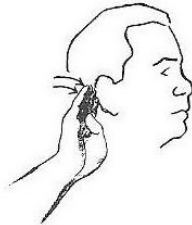

Obrázek 30: Znak pro slovo *dog (pes)* v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 198).

Dlaní pravé ruky poplácát koleno a následně lusknout prsty.

Varianta 2:

DOG 2, (*colloq.*), *n.* (The dog's habit of scratching behind the ear.) The right "B" hand, imitating a paw, brushes the right ear repeatedly.

Obrázek 31: Znak pro slovo *dog (pes)* v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 198).

Pravá ruka ve tvaru „B“ (všechny prsty u sebe a natažené, dlaň ohnutá do úhlu 45°, palec přitisknutý k dlani) opakovaně otírá pravé ucho.

SEE 1:

DOG

DLf//GLf: Snap fingers rapidly twice--D/G/D/G. DOGS,
DOGGING, DOGGED/LY, DOGGER/S, DOGGY/IES

Obrázek 32: Znak pro slovo *dog (pes)* v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 486).

Pravá ruka ve tvaru „D“ (zde vztyčený ukazováček, prostředníček ohnutý a v kontaktu s palcem, zbylé prsty na úrovni prostředníčku), dlaň směřuje doleva a prsty směrem od těla. Tvar ruky se změní do tvaru „G“ (zavřená pěst), ukazováček se schová a přitom luskně o palec, pohyb je rychlý a opakuje se dvakrát.

Znak vychází z druhé části druhé varianty znaku z ASL, pohyb se má opakovat dvakrát, zatímco u znaku z ASL se má pohyb opakovat jednou.

SEE 2:

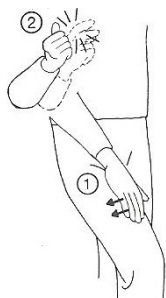

Obrázek 33: Znak pro slovo *dog* (*pes*) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 114).

Pravá ruka ve tvaru „D“ (vztyčený ukazováček, zbytek prstů v pěst), dlaň směřuje nahoru a prsty od těla, v této pozici palec několikrát luskně o prostředníček.

Znak je téměř shodný s druhou částí první varianty znaku z ASL, u znaku z ASL není v počáteční fázi znaku vztyčený ukazováček.

SE:

dog

Pat right thigh with RH twice then snap thumb and middle finger twice. (Can also be signed using either ① or ② alone.)

Obrázek 34: Znak pro slovo *dog (pes)* v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 114).

Pravou rukou dvakrát poplácat koleno a poté dvakrát lusknout palcem a prostředníčkem. Může se využívat jen jedna libovolná část znaku.

Znak je shodný se znakem z ASL, v tomto případě je pouze více regulovaný pohyb, má se dvakrát poplácat koleno a dvakrát lusknout, znak z ASL zmiňuje pouze opakovaný pohyb na koleni a jedno lusknutí.

Give (dát)

ASL:

Varianta 1

GIVE 1 (gív), *v.*, GAVE, GIVEN, GIVING. (The hands move forward and open.) Both hands are held palms up or down, about a foot apart, thumbs resting on fingertips. The hands are extended forward in a slight arc, opening to the “5” position as they do. Cf. EXTEND 2.

Obrázek 35: Znak pro slovo *give (dát)* v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 290).

Obě ruce mají dlaně směrem dolů (případně nahoru), jsou v neutrálním prostoru vedle sebe bez kontaktu, palce se volně dotýkají špiček ostatních prstů. Půlkruhovým pohybem se otevírají do tvaru „5“ (dlaň rozevřená, prsty natažené a od sebe) s dlaněmi směrem nahoru.

Varianta 2

GIVE 2, v. (Holding something and extending it toward someone.) The right “O” hand is held before the right shoulder and then moved outward in an arc, away from the body.

Obrázek 36: Znak pro slovo *give* (*dát*) v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 290).

Pravá ruka je ve tvaru „O“ (špička palce se celou plochou dotýká pokrčeného ukazováčku, ostatní prsty jsou sevřené v pěst), pohybuje se od ramena směrem od těla, odkazuje k tomu, komu je „dáváno“, sloveso je směrové.

SEE 1:

GIVE

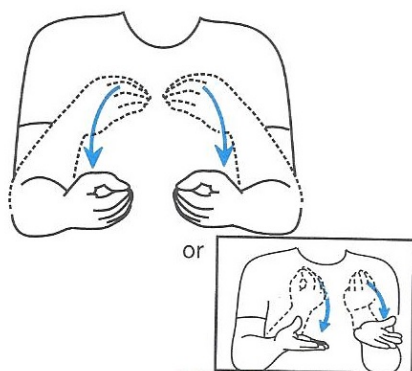
ǂru ǂru//ǂuf ǂuf: Turn hands over and forward.
GIVE, GIVING, GAVE (GIVE + --ǂǂ), GIVEN (GIVE + --EN),
GIVER/S, GIFT/S

Obrázek 37: Znak pro slovo *give* (*dát*) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 405).

Obě ruce jsou ve stejném tvaru, ve kterém se palec dotýká špiček ostatních prstů, prsty jsou ohnuté do pravého úhlu, ruce vytváří tzv. štipce. Dlaně jsou směrem od těla a prsty směrem nahoru. Pohybem se dlaně převrátí tak, že směřují nahoru a prsty směřují od těla.

Znak vychází z první varianty znaku z ASL, ale jsou modifikovány tvary rukou a znak nevyužívá směrovosti jako druhá varianta znaku z ASL.

SEE 2:

GIVE

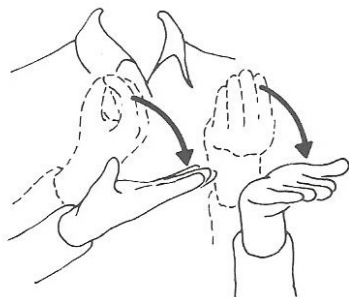
Flat-O's near body turn outwards to palm-up (or can end with flat palm-up)
(see ISSUE)

Obrázek 38: Znak pro slovo *give* (*dát*) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 161).

Obě ruce ve tvaru „plochého O“ (palec se dotýká špiček ostatních prstů, prsty jsou ohnuté do pravého úhlu, ruce vytváří tzv. štipce) se otáčí tak, aby byly dlaně směrem nahoru – případně se i rozevírají.

Znak vychází z první varianty znaku z ASL, ale liší se orientace dlaní a prstů a případně i konečný tvar rukou. Kvůli rozdílné orientaci dlaní a prstů se liší i pohyb. Znak opět nevyužívá směrovost.

SE:

give

O shape both hands, palms up, left a little ahead of right. Move out, opening fingers.

Obrázek 39: Znak pro slovo *give* (*dát*) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 77).

Obě ruce jsou ve tvaru „O“ (palec se dotýká ostatních prstů tak, že vytváří písmeno O, všechny prsty jsou ohnuté) dlaněmi směrem vzhůru a pohybem od těla se otevírají tak, že jsou stále dlaněmi nahoru, ale prsty narovnané.

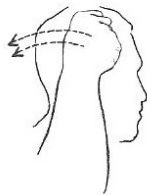
Znak opět vychází z první varianty znaku z ASL, ale liší se orientace dlaní a prstů v počáteční fázi znaku a tím pádem se liší i pohyb. Znak nevyužívá směrovost.

Sloveso *give* v angličtině vytváří různé frazémy, například *give up* (*vzdát*) nebo *give attention to* (*soustředit se na*). Tyto idiomy mají i v ASL své zastoupení jedním speciálním znakem, ale ve všech uměle vytvořených znakovaných systémech se samozřejmě transliterují doslova, tedy každé slovo frazému je zastoupeno příslušným znakem, přestože význam idiomu není přenesen.

Hairbrush (hřeben na vlasy)

ASL:

HAIRBRUSH (hâr' brüsh'), *n.* (The natural sign.)
Either hand, grasping an imaginary brush, brushes the hair. *Cf.* BRUSH 2.

Obrázek 40: Znak pro slovo *hairbrush* (*hřeben na vlasy*) v ASL (Sterberg, 1981, s. 313).

Pravá ruka drží imaginární hřeben a přejíždí po vlasech.

SEE 1:

HAIR
9d1: Grasp a bit of hair at the top of head. If you have no hair--just pretend you do! HAIRS, HAIREd, HAIRY

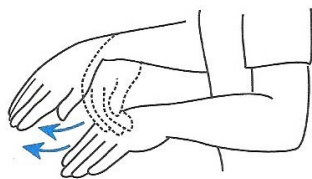
BRUSH
FruXhil//Fru Blf: "Brush" palm of left F with fingertips of right F hand twice. BRUSHES, BRUSHING, BRUSHED

Obrázek 41: Znaky pro slova *hair* (*vlasy*) a *brush* (*hřeben*) v SEE 1 (Anthony, 1974, s. 207).

Znak pro slovo *hairbrush* se v SEE 1 skládá ze znaku pro *hair* (vlasy) a *brush* (hřeben). Znak *hair* (vlasy) se artikuluje jednou rukou ve tvaru „9“, palec a ukazováček jsou v kontaktu, zbylé prsty jsou natažené. Dlaň směřuje dolů, prsty doleva. Palcem a ukazováčkem se naznačí zdvihnutí pramínku vlasů. Znak *brush* (hřeben) se artikuluje oběma rukama ve tvaru \mathfrak{B} , ve kterém jsou obě dlaně natažené, prsty u sebe a palce jsou vytyčené v pravém úhlu od dlaně. Dlaň levé ruky směřuje doprava, dlaň pravé ruky směřuje k tělu, prsty levé ruky směřují nahoru a prsty pravé ruky doleva, dlaně jsou v kontaktu. Pravá ruka se pohybuje směrem od těla tak, že dlaň směřuje směrem doleva a prsty od těla, palec se schová do dlaně, pohyb se dvakrát opakuje.

Znaky nemají žádnou spojitost se znakem z ASL.

SEE 2:

BRUSH ★

Brush top of left hand with back of right fingers several times

Obrázek 42: Znak pro slovo *brush* (hřeben) v systému SEE2 (Gustason, Zawolkov. 1995, s. 57).

Znak pro slovo *hairbrush* se v SEE 1 skládá ze znaku pro *hair* (vlasy) a *brush* (hřeben). Znak *hair* (vlasy) se artikuluje jednou rukou, která palcem a ukazováčkem podrží pramínek vlasů. Znak *brush* (hřeben) se artikuluje oběma rukama, pravá ruka opakovaně přejíždí po hřbetu levé ruky.

Znaky opět nemají žádnou spojitost se znakem z ASL.

SE:

brush (hair)

Brush knuckles of right A down
hair twice.

Obrázek 43: Znak pro slovo *brush* (*hřeben*) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 60).

Pravá ruka sevřená v pěst dvakrát přejeđe po vlasech směrem dolů.

Znak vychází ze znaku z ASL, liší se tvar ruky. Ve znaku z ASL tvar ruky odkazuje na držící hřeben, v tomto systému je znak artikulovaný rukou v pěst. Také pohyb se liší, ve znaku z ASL je pohyb naznačen po hlavě dozadu, v tomto systému směrem dolů.

8.9 Srovnání systémů MCE se znakovanou češtinou

Znakovaná čeština reprezentuje český jazyk, tedy jazyk, který typologicky spadá do skupiny flektivních jazyků, má tedy mimo jiné velmi rozsáhlou morfologii. Angličtina je jazyk izolační a na rozdíl od češtiny má jen omezené množství afixů.

Znakovaná čeština se od uměle vytvořených systémů angličtiny liší především tím, že reprezentuje zcela jiný typ jazyka než systémy MCE. Dále také není znám její autor, nikdo ji nevymyslel, vznikla přirozeně, stejně jako systém PSE. Stejně jako PSE vznikla za účelem přenosu komunikace mezi mluvčím českého jazyka a mluvčím českého znakového jazyka, nebyla navrhnutá za účelem vizualizace českého jazyka pro usnadnění českým neslyšícím dětem jeho osvojení, jako tomu tak bylo u uměle vytvořených systémů MCE.

Znakovaná čeština, stejně jako systémy MCE, využívá znaky z přirozeného znakového jazyka a dodržuje slovosled mluveného jazyka. Stejně jako PSE nemá stanovena přesná pravidla a může se pohybovat na celém spektru podob mezi českým jazykem a českým znakovým jazykem. Jsou pro ni vytvořené

některé znaky (např. předložky, tvary slovesa být), stejně jako se vytvářely nové znaky pro systémy MCE.

Přesná znakovaná čeština, stejně jako uměle vytvořené systémy MCE, vyjadřuje manuálně některé afixy, především tedy sufixy. Tyto však vyjadřuje pomocí prstové abecedy, protože pro češtinu, jako flexivní jazyk, by bylo velmi náročné vytvořit znaky pro všechny možné afixy. Angličtina, jak bylo řečeno, má jen omezené množství afixů, přesto je jich ale mnoho. Někteří autoři systémů tento problém vyřešili tak, že afixy zařadili do skupin na základě jejich funkcí a těmto pak vytvořili jeden znak. Například v systému SEE 1 se tvary nepravidelných sloves vyjadřují přidáním znaku pro sufix *-ed* za znak slovesa v infinitivu a správná podoba slovesa je při výuce dovysvětlena. V systému SE se využívá klasifikátoru pro osobu, který se připojuje za sloveso a vyjadřuje tím osobu nebo lidské povolání. Tento princip bychom mohli využít, pokud bychom chtěli poznatky o systémech MCE aplikovat na český jazyk. Mohli bychom afixy českého jazyka rozdělit podle slovních druhů a dále je dělit podle funkcí. Pro každou skupinu afixů jedné funkce by se vytvořil znak, který by se připojoval k slovníkové formě slova vyjádřené znakem (např. skupina sufixů minulého času sloves, skupina posesivních sufixů přídavných jmen, skupina prefixů podstatných jmen vyjadřujících zápor, atp.). Správná podoba slova by se vyjádřila buď písemně, nebo prstovou abecedou. Takových skupin bychom pro český jazyk mohli vytvořit opravdu mnoho. Otázkou zůstává, jak náročné by bylo vyvinutí takového systému pro flexivní jazyk a jeho osvojení, a jaký vliv by měl tento systém při výuce na osvojení českého jazyka sluchově postiženými žáky. Také by záleželo na tom, jestli by produkce tímto způsobem byla pro neslyšící žáky srozumitelnější, ale jestli by zároveň nebyla pomalejší než produkce přesné znakované češtiny.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo shrnutí informací o znakových systémech angličtiny, které doposud v českém prostředí nebyly dostatečně prozkoumány. Na základě studia související odborné literatury měla být popsána historie a struktura nejznámějších znakových systémů americké angličtiny. Tyto systémy měly být porovnávány mezi sebou, s ASL a se znakovou češtinou.

Bakalářská práce popisuje okolnosti vzniku prvních znakových systémů americké angličtiny a přináší náhled na vývoj jednotlivých systémů. Struktura těchto systémů byla popsána na základě publikací od samotných autorů systému. Práce se zaměřuje především na pravidla používání systému a na způsob, jakým autoři prezentují znaky svého systému.

Jednotlivé systémy jsou porovnávány na základě různých kritérií – doby vzniku, jejich následného vývoje, počtem vydaným publikací, způsobem, jakým systém prezentuje jeho znaky a jaký to má vliv na osvojení systému, v jaké míře systém reguluje pravidla používání, počtem vytvořených speciálních znaků a mírou využívání znaků převzatých z ASL. Toto srovnání je přehledně shrnuto v tabulce. Některé znaky těchto systémů jsou porovnány se znaky ASL. Znakované systémy angličtiny jsou dále porovnány se znakovou češtinou.

Praktické využití systémů je těžko dohledatelné, autoři systému většinou uvádějí doporučení, v jakém prostředí může být jejich systém využíván – většinou jako prostředek komunikace slyšících rodičů se sluchově postiženým potomkem, který má sloužit k osvojení mluveného jazyka, dále jako systém učební komunikace při výuce angličtiny. Práce uvádí, které ze systémů jsou stále aktivní a využívány v některých vzdělávacích zařízeních.

Tato bakalářská práce přináší náhled na strukturu znakových systémů americké angličtiny, který zatím nebyl v českém prostředí dostupný, a shromažďuje velké množství těžko dohledatelných informací, které mohou sloužit studentům zaměřujícím se na lingvistiku znakových jazyků a jim přidružených systémů, či na problematiku vzdělávání neslyšících žáků a problematiku osvojování mluveného jazyka neslyšícími. Práce také navrhuje možné využití zjištěných poznatků o systémech MCE v českém prostředí a může se tak stát podkladem hlubšího prozkoumání.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

ANTHONY, D. A. *The Seeing Essential English Manual*. Colorado: University of Northern Colorado, 1974.

BAKER-SHENK, Ch a COKELY, D. *American sign language. a teacher's resource text on grammar and culture*. 3. vyd. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1991. ISBN 0-930323-84-X.

BORNSTEIN, H. Signed English. In: BORNSTEIN, H. *Manual Communication. Implications for Education*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1990, s. 128-138. ISBN 0-930325-57-2.

BORNSTEIN, H. a SAULNIER, K. L. *The Signed English Starter. a beginning book in the signed English system*. 5. vyd. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1995. ISBN 0-913580-82-1.

EVANS, L. *Total Communication: Structure and strategy*. Washington, D. C.: Gallaudet College Press, 1982. ISBN 0-9-13580-75-9.

GUSTASON, G. Signing Exact English. In: BORNSTEIN, H. *Manual Communication. Implications for Education*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1990, s. 108-127. ISBN 0-930325-57-2.

GUSTASON, G. a ZAWOLKOW, E. *Signing Exact English*. 4. vyd. Los Alamitos, CA: Modern Signs Press, 1995. ISBN 0-916708-23-3.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. vyd. Praha: Septima, 1999. ISBN 80-7216-096-6.

KOMORNÁ, M. a KOTVOVÁ, M. *Praktický kurz znakované češtiny*. Praha: ČKTZJ, 2008. ISBN 978-80-87153-30-7.

MACUROVÁ, A. Jazyk v komunikaci neslyšících (předběžné poznámky). In: *Slovo a slovesnost*, 55, 1994a, s. 121-132.

MACUROVÁ, A. Náš - jejich jazyk a naše vzájemná komunikace. In: *Naše řeč*, 77, 1994b, s. 44-50.

- NOMELAND, M. M. a NOMELAND, R. E. *The Deaf Community in America: History in the Making*. Jefferson: McFarland and Company, 2012. ISBN 978-0-7864-6397-8.
- OKROUHLÍKOVÁ, L. *Lexikografie a dostupné slovníky znakované češtiny*. Praha: ČKTZJ, 2008. ISBN 978-80-87218-16-7.
- PAUL, P. V. *Language and deafness*. 4. vyd. Sudbury: Jones and Barlett Publishers, 2009. ISBN 978-0-7637-5104-3.
- SHICK, B. The Development of American Sign Language and Manually Coded English Systems. In: MARSCHARK, M. a SPENCER, P. E. *The Oxford Handbook of Deaf Studies, Language, and Education*. New York: Oxford University Press, 2011, s. 219-231. ISBN 978-0-19-975098-6.
- STERNBERG, M. L. A. *American sign language. a Comprehensive Dictionary*. New York: Harper Collins Publishers, 1981. ISBN 0-06-270052-9.
- STRNADOVÁ, V. *Transliterátor a vizualizátor v praktických situacích*. Praha: ČKTZJ, 2008. ISBN 978-80-87153-78-9.
- WAMPLER, D. W. *Linguistics of visual english: An introduction*. California, 1971a. (Rukopis)
- WAMPLER, D. W. *Linguistics of visual english: Questions and answers*. California, 1971b. (Rukopis)
- WASHBURN, A. O. Foreword. In: ANTHONY, D. A. *The seeing essential english manual*. Colorado: University of Northern Colorado, 1974.
- WHEIPING LOU, M.. The history of language use in the education of the Deaf in the United States. In: STRONG, M. *Language Learning and Deafness*. Cambridge University Press: Cambridge Applied Linguistics, 1998, s. 75-98. ISBN 0 521 33579 5.
- WOODWARD, J. Sign English in the education of deaf students. In: BORNSTEIN, H. *Manual Communication. Implications for Education*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1990, s. 67-80. ISBN 0-930325-57-2.

Internetové zdroje

National Association of the Deaf [online]. [cit. 2015-03-25]. About us. Dostupné na: <<http://nad.org/about-us>>.

Registry of Interpreters of the Deaf, Inc. [online]. ©2015 [cit. 2015-03-08]. About RID Overview. Dostupné na: <<http://www.rid.org/aboutRID/overview/index.cfm>>.

Stránky doktorandů Ústavu českého jazyka a teorie komunikace [online]. ©2003-2010 [cit. 2015-03-05]. BÍMOVÁ, P. Fonetika a fonologie znakového jazyka. Dostupné na: <<http://ds.fox1.cz/?module=ad&arid=13>>.

ZÁKON ze dne 23. září 2008, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči a o změně dalších zákonů a další související zákony. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2008. [online]. [cit. 2016-10-04]. Dostupné na: <www.mvcr.cz/soubor/sb124-08-pdf.aspx>.

Seznam sekundární literatury a materiálů

BORNSTEIN, H., HAMILTON, L. a SAULNIER, K. *The Comprehensive Signed English Dictionary*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1983.

BORNSTEIN, H. a SAULNIER, K. *Basic preschool dictionary*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1983.

BORNSTEIN, H. a SAULNIER, K. *Little Red Riding Hood: Told in Signed English*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1990.

BORNSTEIN, H. a SAULNIER, K. *The Signed English School Book*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1987.

BORNSTEIN, H. *The Signed English Dictionary for Preschool and Elementary Levels*. Washington, DC: Gallaudet University Press, 1975.

GUSTASON, G., PFETZING, D. a ZAWOLKOW, E. *Signing Exact English*. Los Alamitos, CA: Modern Signs Press, 1972.

MIROVSKÁ, M. *Praktický kurz znakované češtiny [CD/DVD]*. Praha: ČKTZJ, 2008.

OGDEN, CH. K. *The System of Basic English*. California: Harcourt, Brace and Company, 1934.

STOKOE, W. *Sign Language Structure: The First Linguistic Analysis of American Sign Language*. Buffalo, 1960.

Internetový zdroj

Signing Exact English [online]. © 1973-2016 [cit. 2016-09-30]. Signing Exact English. Dostupné na: <www.signingexactenglish.com>.

Seznam obrázků

Obrázek 1: Příklad popisu tvaru rukou pro notační zápis (Anthony, 1974, s. 62).....	19
Obrázek 2: Příklad notačního zápisu - notační zápis je červeně podtržen (Anthony, 1974, s. 84).....	20
Obrázek 3: Ukázka ze slovníkové části publikace (Anthony, 1974, s. 218).....	24
Obrázek 4: Pohled na znak zřepředu, z poloprofilu, shora a z profilu (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 26, 113, 115).....	27
Obrázek 5: Obrázek obsahující „více rukou“ s počátečním umístěním vyjádřeným přerušovanou čarou a obrázek se dvěma fázemi znaku (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 113, 138).....	27
Obrázek 6: Ztvárnění znaku pro slova <i>doll</i> (<i>panenka</i>) a <i>antler</i> (<i>parohy</i>) (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 26, 115).....	28
Obrázek 7: Jednoruční prstová abeceda (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 1).....	29
Obrázek 8: Tvary ruky, které nevycházejí z prstové abecedy (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XXIII).....	29
Obrázek 9: Ztvárnění Slibu věrnosti Spojeným státům Americkým (Gustason, Zawolkov, 1995, s. XXIV, XXV).....	30
Obrázek 10: Znaky pro stažené tvary (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 6).....	31
Obrázek 11: Příklad obrázků pro znaky afixů (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 7).....	32
Obrázek 12: Přehled znakových značek (Bornstein, Saulnier, 1995, s. xii, xiii).....	42
Obrázek 13: Popis vyjadřování číslovek (Bornstein, Saulnier, 1995, s. xix).....	44
Obrázek 14: Ukázka ze slovníkové části publikace (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 6).....	45
Obrázek 15: Vyjadřování plurálu pravidelných podstatných jmen (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 1).....	46
Obrázek 16: Vyjadřování plurálu nepravidelných podstatných jmen (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 1).....	46
Obrázek 17: Vyjadřování minulého času u pravidelných sloves (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 59).....	48
Obrázek 18: Vyjadřování minulého času u nepravidelných sloves (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 59).....	49
Obrázek 19: Vyjadřování sufixu -s u třetí osoby singuláru u sloves (Bornstein, Saulnier, s. 73).....	49
Obrázek 20: Vyjadřování komparativu a superlativu adjektiv (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 124).....	51
Obrázek 21: Znak pro slovo <i>answer</i> (<i>odpovědět</i>) v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 29).....	59
Obrázek 22: Znak pro slovo <i>answer</i> (<i>odpovědět</i>) v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 29).....	59
Obrázek 23: Znak pro slovo <i>answer</i> (<i>odpovědět</i>) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 330).....	60
Obrázek 24: Znak pro slovo <i>answer</i> (<i>odpovědět</i>) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkov, 1995, s. 26).....	60
Obrázek 25: Znak pro slovo <i>answer</i> (<i>odpovědět</i>) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 40).....	61
Obrázek 26: Znak pro slovo <i>body</i> (<i>tělo</i>) v ASL (Sternberg, 1981, s. 75).....	62
Obrázek 27: Znak pro slovo <i>body</i> (<i>tělo</i>) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 208).....	62

Obrázek 28: Znak pro slovo <i>body</i> (tělo) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 50).	63
Obrázek 29: Znak pro slovo <i>body</i> (tělo) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 46).	63
Obrázek 30: Znak pro slovo <i>dog</i> (pes) v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 198).	64
Obrázek 31: Znak pro slovo <i>dog</i> (pes) v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 198).	64
Obrázek 32: Znak pro slovo <i>dog</i> (pes) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 486).	64
Obrázek 33: Znak pro slovo <i>dog</i> (pes) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 114).	65
Obrázek 34: Znak pro slovo <i>dog</i> (pes) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 114).	66
Obrázek 35: Znak pro slovo <i>give</i> (dát) v ASL, varianta 1 (Sternberg, 1981, s. 290).	66
Obrázek 36: Znak pro slovo <i>give</i> (dát) v ASL, varianta 2 (Sternberg, 1981, s. 290).	67
Obrázek 37: Znak pro slovo <i>give</i> (dát) v systému SEE 1 (Anthony, 1974, s. 405).	67
Obrázek 38: Znak pro slovo <i>give</i> (dát) v systému SEE 2 (Gustason, Zawolkow, 1995, s. 161).	68
Obrázek 39: Znak pro slovo <i>give</i> (dát) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 77).	68
Obrázek 40: Znak pro slovo <i>hairbrush</i> (hřeben na vlasy) v ASL (Sterberg, 1981, s. 313).	69
Obrázek 41: Znaky pro slova <i>hair</i> (vlasy) a <i>brush</i> (hřeben) v SEE 1 (Anthony, 1974, s. 207).	69
Obrázek 42: Znak pro slovo <i>brush</i> (hřeben) v systému SEE2 (Gustason, Zawolkov. 1995, s. 57).	70
Obrázek 43: Znak pro slovo <i>brush</i> (hřeben) v systému SE (Bornstein, Saulnier, 1995, s. 60).	71

Seznam zkratek

ASL – American Sign Language = Americký znakový jazyk

L. O. V. E. – Linguistics of Visual English

MCE – Manually coded English = manuálně kódovaná angličtina / znakový systém angličtiny

PSE – Pidgin Sign English

SEE 1 – Seeing Essential English

SEE 2 – Signing Exact English

SE – Signed English